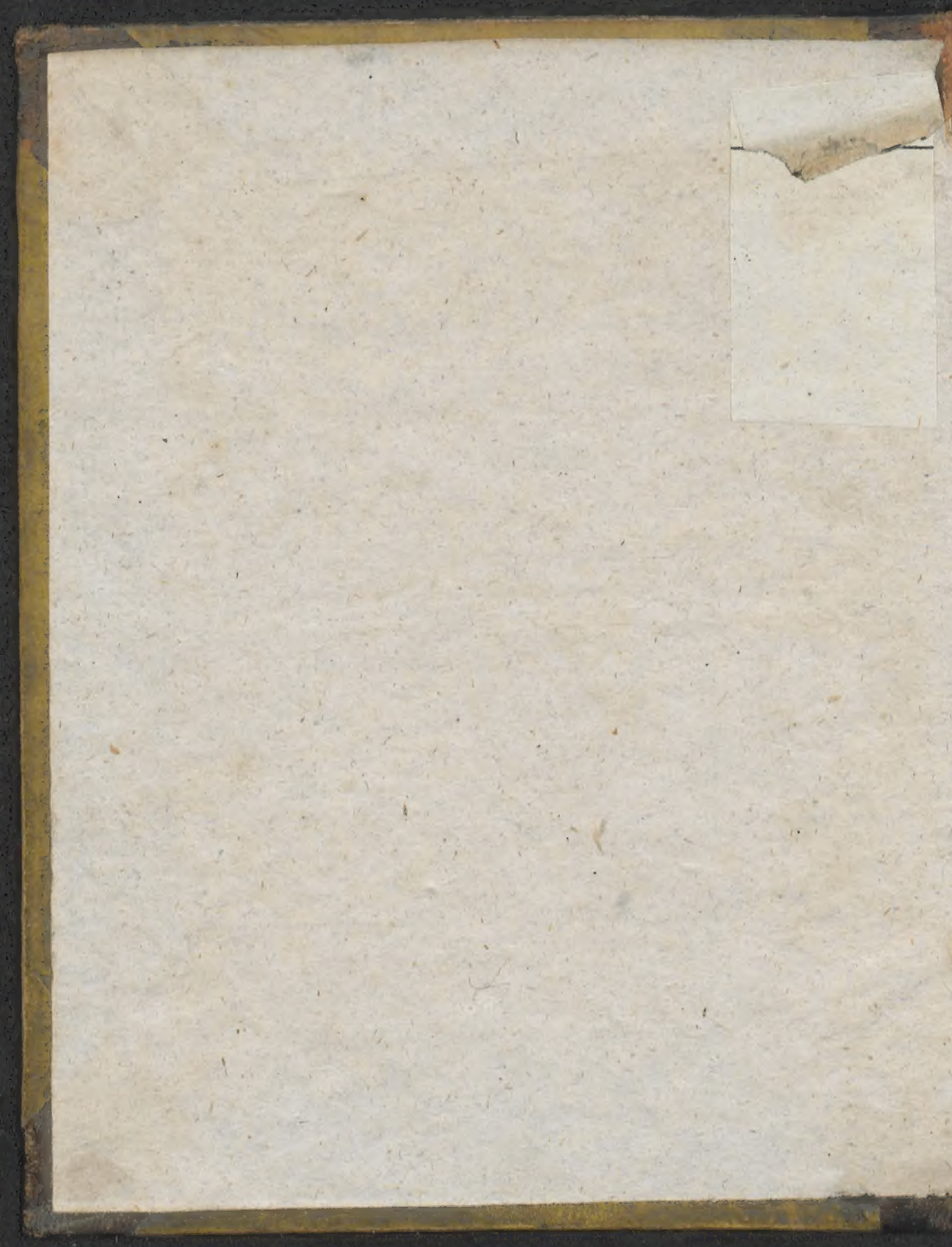


BIBLIOTEKA

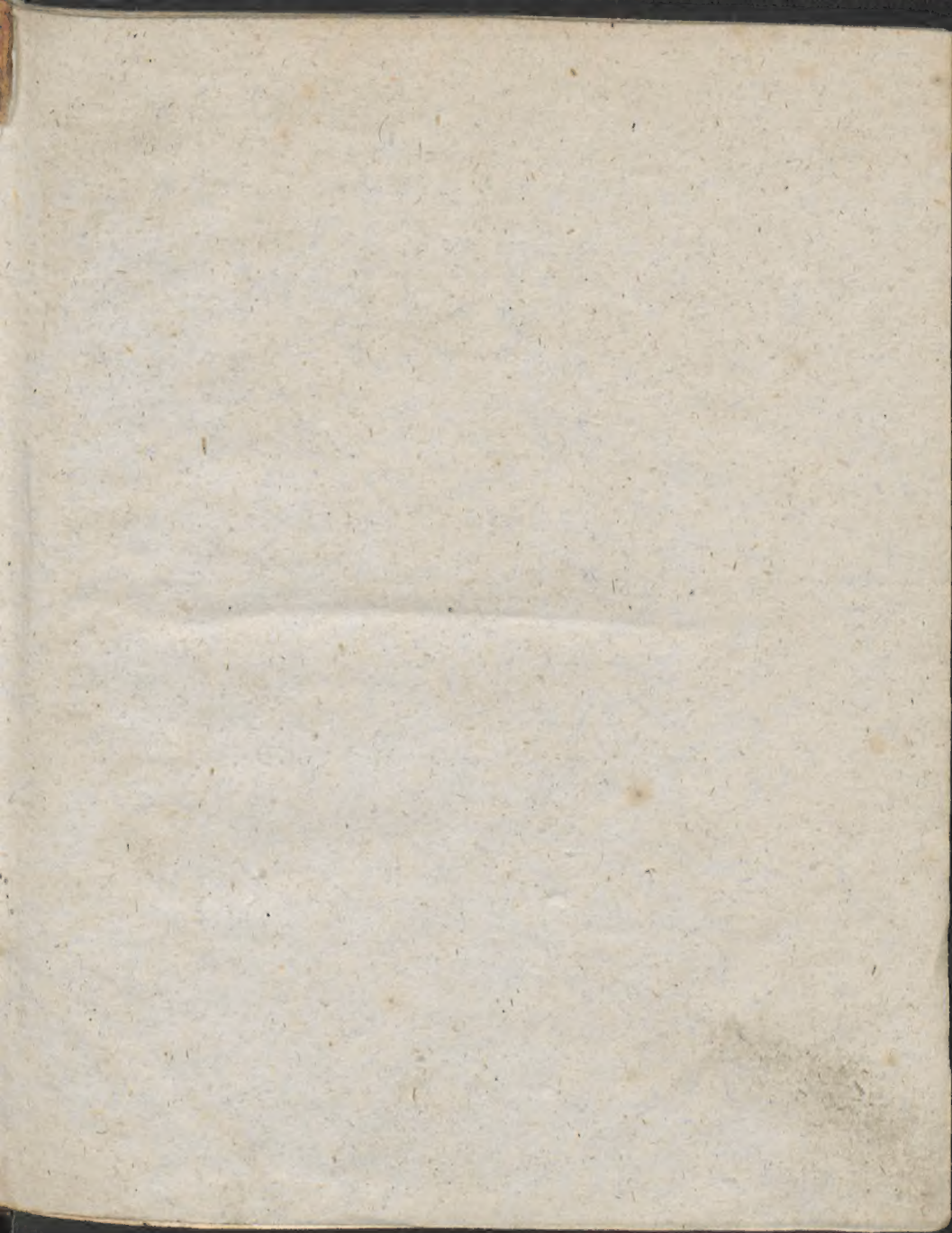
Zakł. Nar. im. Ossolińskich

XVII

3449







2. 12. 2  
1. 12. 2

1. 12. 2



STANISLAI

ORICHOVII

ROXOLANI

FIDELIS SVBDITVS

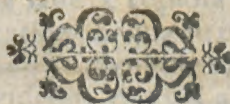
Siue

DE INSTITVTIONE REGIA

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM

Libri duò.

*Exemplum Cameralium ex eadem monte regium ad*



*11.756*

Primo Cracouie A. Dñi. M. D. LXXXIII.

POSTEA LEOPOLI

In Officina Typ: Ioannis Szeligæ, ARCHIEPISCO  
PALIS Typographi. Anno Dñi. 1632.



STANISLA

ORICHON

ROKOLANI

FIDELIS SARDITVS



XVII - 3449 II



Primo Canonice A. Dm. M. DLXXXIII

POSTRA LEOPOLI

In Officina Typographica A. Rothstein  
Pars Typographi Anno Dni 1833

AD SE



A D S E R E N I S S I M V M

R E C E M P O L O N I A E ,

S T E P H A N V M B A T H O R R H E V M

In Fidelem Subditum.

I A C O B I G O R S C I I P R A E F A T I O .



R I N C E P S I L L E H E T R V .

riae Mœcenae, à quo eruditorum virorum  
literarumq; patroni, Mœcenates, pro-  
verbiali sermone appellantur, Serenissi-  
me Rex Stephane, Caesari Octaviano, qui  
à Senatu Augustus appellatus est, rerum  
potito, & de summa imperij deliberanti, & Rempub. ut  
cum Agrippa suadebat, Senatui & populo Romano redde-  
re volenti, ut, quod ipse imperium tot, tantisq; bellis, ma-  
gno cum labore, plurimisq; & suis, & suorum periculis libe-  
rasset, atq; ab interitu vindicasset, perpetuo retineret, au-  
thor fuit idq; ei splendida sanè & copiosa oratione suavit,  
quod rem Romanā, alia ratione nequaquam subsistere pos-  
se cerneret: propterea quod prudens ille vir, nunquam de-  
fuit iros in tanto imperio videret, qui vel ambitione impe-  
randi, ad seditiones excitandas, incitarentur, vel odio ad-  
uersariorum & vlciscendi cupiditate, victores ad arma ra-  
perentur, qui bella è bellis sererent, ac in malum Reipub.  
& disertis & strenuis essent. Cui morbo quoniam nulla alia  
medicina mederi posse videretur, praterquam si vnus totis  
us imperij potestatem haberet, eam potestatem, ut ipse Cæ-



far, quos tot, tantaq; bella pro patria gesserit, qui orbi terrarum pacem reddiderit, ut resideret, hortatus est. Cuius consilium, cum Augustus approbasset, & semel acceptum imperium, retenturum se promississet, & rationes tanti imperij, ab vno gubernandi demonstrari sibi postularet; Mœcenas pro suo, & erga, Cæsarem amicum, singulari, & erga patriam amore communi, ea consilia & rationes Reipub. constituendæ illi demonstrauit; ut in ea eius Monarchia, nemo libertatem eam, in qua natus esset, desideraret & ille optimi principis & patris patriæ cognomentum consequeretur. Inter quæ quidem Mœcenatis consilia, quæ Augusto dederat, illud etiam erat; ne cuiquam facultatem se adeundi, consiliumq; ei aliqua in re dare volenti denegaret. Cuius consilij eam rationem reddebat. Quod, si verba eius, qui consilium daturus veniret, satis sibi facerent ac consilium illud utile videretur; magnum fructum, non exiguamq; vtilitatem inde caperet; sin verò leue esset; iacturam tamen ille nullam inde sentiret. Et propterea monebat, ut & bene consulentem honore afficeret, & eum, qui minus apte diceret, non reprehenderet; quod mens cuiusq; in consilio dando, non euentus rerum spectandi sint. Cuius rei Demosthenes etiam ille omnium Græcorum summus Orator suos Athenienses monere solebat, omnibusq; consulendi de Repub. potestatem dandam esse suadebat; ut è multorum multis consiliis, quod optimum esset, deligendi facultas ciuitati esset. Et equidem sæpè sit, ut qui videre nihil videantur, eos optimè pro tempore consulere videamus, & quod maximis viris in mentem cogitare non veniat, à vulgi aliquo depromatur, adeo, ut & cerdo aliquando, loqui opportunè, prouerbio satis trito, dicatur. Quod Mœcenas, cum sæpè fieri accidere non ignoraret, inter cæ



terra gubernandi imperii consilia recta, Cæsari hoc ipsum suadebat; ut facultatem cuique ad se accedendi, & verba apud se faciendi, daret. Quod equidem Serenissime Rex Stephane, ut tu item facias, exhortari te non est opus: sponte tua id facis: omnibus te facilem præbes: nemini nostrum potestatem te ad eundi, & verba apud te liberè faciendi, denegas. Augustum alterum te principem experimur: nec sanctiorem, nec benigniorem unquam in hoc regno Regem cognouimus. Duas plurimum à se distantes virtutes in te admiramur; sæueritatem, & comitatem. Sæueritas tua, & grauitas, imperio digna, ut te veneremur: comitas ut amemus, facit. Sæueritas enim cum grauitate, vitæque sanctitate, Maiestatem Principum sustentat: Comitatus, atque humanitas, amoris parentes sunt, quas quidem virtutes, qui coniunxerit, ac in præsidium aduocauerit princeps; optimè imperio suo consulit, sequè securum omnes in partes reddit. Nam ut sæueritas contemni, ac negligisse non patitur; ita comitas, atque benignitas omnes in sui amorem rapit, amicosque efficit. Quibus virtutibus, quòd te serenissime Rex munieris, easque Regni tui comites tibi adsciueris; firma præsidia tibi adhibuisti. His præsidis munitus, & hostilem animum frangis; & tuorum Cuius, summum amorem erga te excitas. Hoc idem Augustus Cæsar fecit: hæc eadem præsidia, retento imperio, sibi adsciuit; atque id effecit, ut nemo illi aduersari auderet, omnes parerent, omnes amarent. His artibus ille, & hostes reprimibat, & ciues in officio continebat, & inimicos, ut amici essent, efficiebat: Et ita in omnibus præfesset, ut tamen unus ex omnibus esse videretur. Hoc quoniam tibi Serenissime Rex contigit, quoniam easdem ipsas artes, ad gubernandum hoc Regnum attulisti; & tibi multum gratulamur, &

nobis gaudemus, conditionemq; nostram laudamus, De  
 oq; gratias agimus, qui nobis, tantis tamq; præclaris virtu-  
 tibus instructum Regem dederit. Quod equidem ego à pri-  
 mò tuo in hoc Regnum ingressu, cum semper sentirem,  
 publiceq; apud omnes, & voce, & scriptis (atq; haud scio  
 an, an non etiam vsq; ad inuidiam) testari solitus essem;  
 Tum verò, ut nunc, hoc cum maiore fiducia, & animo præ-  
 sentiore faciam, huius quem in cōsiliū Serenitatis vestræ  
 adduco, Stanislaus Orichouii Roxolani, viri, in hoc Regno,  
 cum ob nobilitatem, splendoremq; generis, tum verò ob  
 ingenii magnitudinem, eruditionis copiam, & dicendi vim  
 Demosteneā, celeberrimū, autoritas me cōfirmavit. Cum  
 enim, inter cetera eius scripta, quæ ille, vel excussa, atq; in  
 publicum data, vel domi pressa, amicisq; tantum cōmuni-  
 cara reliquit, eum librum, in quo Regem Regno vtilem  
 informat, ac quibus artibus regnum, apud Regem Sigis-  
 mundum Augustum, gubernandū fuerit, disserit, quemq;  
 librum ille, Fidelem Subditum, siue De institutione Regia  
 inscripsit, reuoluo; inueni planè omnes illas virtutes, o-  
 mnes illas artes, quibus Regem optimum, instructum, ad  
 gubernacula accedentem, institutum, & instructum opor-  
 tere ille voluit, in te, Serenissime Rex Stephane, non so-  
 lum lucerè, verum etiam elucèrè, contraq; nullius eius vi-  
 cii, quod Regem vitare suadeat, ne vestigium quidem ap-  
 perere. Ut equidem, dum Orichouius, quem animo con-  
 ceperat principem, quasi vero colore dicendi sua copia de-  
 pingeret, natura, te talem conformare Regem voluisse,  
 credami. Ut quod Orichouius verbis, illa re ipsa effinge-  
 ret, optimiq; Regis te viuum exemplum nobis proponeret;  
 & idèam illam, quam animo comprehensam egregii Regis  
 Orichouius teneret; in te inclusam, & ad viuum expressam



oculis nostris fulgeret. Quod si Orichonius hanc ipsam  
 ideam optimi principis in te re ipsa cerneret, quantum ex-  
 clamaret? quas ille Deo gratias ageret? quod, quam ille  
 animo formam boni principis concepisset, re ipsa te talem  
 Regem suum contueretur. Ac si illi de Regis officio deinceps  
 differendum esset, te nobis exemplum eius, omnibus  
 numeris absolutum, monstraret: ac neq; Xenophontem  
 in suo Cyro eam formam optimi principis expressisse, quam  
 in te reluceat expressa, diceret. Viueres Orichon, viues  
 res: non tibi nunc materia scribendi, non virtutes, resq;  
 praeclare gestae, tua illa diuina dicendi facultate celebra-  
 de, deesset. Solebat, Serenissime Rex, Orichonius, &  
 virtutes insignes admirari, & vicia acerrimè impugnare,  
 liberè apud principes viros de officio cuiusq;, & de Reipub.  
 diserebat. Magnus hic vir libertatis Polonorum propu-  
 gnator erat, officijq; ab omni ordine diligens exactor.  
 Quod cum multa etus scripta, tum verò hic, cum quo ad te  
 Serenissime Rex venio, fidelis subditus (cui, ut faculta-  
 tem apud te, sua explicanti consilia Regni huius gubernan-  
 di, ut soles, benignè praestes, cum ipso Morcenate rogo)  
 clarè demonstrat: & equidem ab hoc multi de libertate Rei-  
 pub. disputare libenter didicerunt: in qua tuenda tamen  
 Orichonius, modum tenendum esse voluit. Solebat enim  
 ille, illud Poetae saepe vsurpare:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines.*

*Quos citra, ultraque nequit consistere rectum.*

Vera igitur illa & legitima, omnibus communis & par li-  
 bertas ab eo defendebatur: non in vno ordine, non intra  
 paucorum domos eam concludebat; totius Regni pos-  
 sionem illi tribuebat: inter omnes omnium ordinum ho-  
 mines defusam esse volebat: quod quam verè dicam, si-

delis

delis hic subditus, quem ad te Serenissime Rex mitto, factis luculenter demonstrabit. Cuius fidelis subditi, si Maiestas tua consilia probauerit, secutaq; fuerit, & facultatem ei apud te de libertate nostra, de officio & Regis & subditorum differenti largita fuerit; & quis vir Orichonius fuerit, & quam libertatem defenderit, qualem Regem esse cuperet, quæ officia ab omnibus omnium ordinum hominibus requirat, facile perspicies & magnumq; fructum inde referes, & maximam voluptatem inde capies; quod eam rationem, quam ille in suo Rege Augusto, gubernandi Regni huius, exposceret, tua sponte ingressus fueris; hominibusq; illi, qui omnibus, in omni genere consiliorum satis faciebat, satis feceris. Non dubito equidem Serenissime Rex, non defuturos, qui meum consilium huius edendi libri, Maiestatiq; tuæ dicandi, reprehendant; studiumq; meum, & amorem ardentem erga te, & perpetuam Maiestatis tuæ obseruantiam, ambitionem appellent; ea siquidem omnium meorum studiorum ratio est; ut nusquam illis æmula inuidia desit: me tamen hoc malum, quod toties calcaui, quodq; me ad maiora animo complectenda semper excitaret, nihil mouet. Amaui Orichonum me amantem, & scripta sua ad me, posteaquam ab errore, in quem lapsus fuit, ad Ecclesiam redierat, semper allegantem: incendor desiderio & amore Maiestatis vestræ, Domini mei clementissimi; & Orichonum igitur in tuum consilium venire, & te Serenissime Rex eius consilio uti cupiebam: propter ea, quæ in hoc fidei subdito continentur, commoda. Nihil vnquam Serenissime Rex prætermittam, quod vel commodis, vel ornamentis Sacræ Maiest. vestræ inseruire, vel ad salutem Reipub. libertatemq; veram tuendam, quam maiores mei, sanguine suo partam, mihi vnâ cum ceteris

parem,



parem, hæreditariâq; reliquerunt, pertinere videro. Neq;  
cuiusquam minas tam extimesco, vt ab officio meo. & ab  
ea obseruantia, quam Maiestati tuæ, Regi meo debeam,  
discedam; & quem locum colendi, obseruandi, & aman-  
di tui, Regis mei, fidelis subditus semel occupauit, desce-  
ram. Quod studium meum, amoremq; erga te, vt Maie-  
stas vestra æqui & boni consulat, Orichoniumq; nostrum,  
de Regni nostrirationibus differentem, & quæ ratio li-  
bertatis nostræ in hoc Regno ante te Regem fuerit,  
demonstrantem, ea benignitate, qua omnium  
honorum consilia excipis, audias, etiam  
atq; etiam rogo; ac omnia fausta Sa-  
cre Maiestati vestræ, à Deo patre  
misericordiarum, cuius boni-  
tate te Regem habemus,  
opto.

B

TETRA.



# TE TRASTICHON

cuiusdam , ad Scriptorem.

Scriptor cur hæc non celas ? Quoniam esse fidelis  
Cœpi. Cur olim non ? Sycophanta fui.  
Vera loqui pudeat ? Magis ab mendacia profunt  
Præmia quæ veri ? Furca , flagella , neces.





IN FIDELIEM SVBDITVM

STANISLAI  
ORICHOVII ROXOLANI  
AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM  
POLONIAE REGEM.

## Præfatio.



VM IN RVSSIAM CVN-  
cta modò influeret Scythia, metuq;  
hostili conuellerentur hîc apud nos  
omnia; re ipsa coactus, ad te mili-  
ta nominatim, quæ compresso no-  
mine dudum edideram. Cùm enim propositi an-  
niuersario hosti in Russia essemus, adductus sum  
aliquot ab hinc annis, partim fide erga te mea,  
partim verò charitate patriæ; vt tibi designato  
tùm primùm Regi ea proponerem, quibus tu pa-  
tri succedens, vti posses pro salute nostra. Neq;  
verò à me id arroganter factum existimari debet,  
arrogantiæ enim ibi locus non est, vbi ipsius autho-  
ris ratio nulla est; sed cùm in metu seruitutis & nos

*Tartari  
anniuersa-  
ria calas-  
mitas Rus-  
sia.*

*Causa scri-  
bendi fide-  
lis subditi*

assiduè versaremur, & tu propugnator Sarmatiae designatus nobis esses; de sūmorum Philosophorū sententia ostenderātibi, cōmuni fidelis subditi nomine, qualē te Regē esse à pueritia conueniret; si & Rusiam seruiture liberare, & communem regni tui libertatem præstare velles; vt hoc nomine nullam aliam gratiam abs te inirem, præter eam, quæ à bono Rege, subdito debetur fideli. Verū enim- uerò metus præsentis mali coëgit me, vt eadem mitterem ad te denuò, non iam communi, sed proprio meo nomine; vt nomen ipsum admoneret te, quo loco, quantòq; nunc simus in periculo. Es tu quidem ab auis, ac proauis Sarmatiae Rex; sed tamen pro generis ac nominis tui amplitudine, nullum aliud munus, neque maius omninò, neque te Rege dignius à tuis expectabis; quàm vt ab iis certior fias, cuiusmodi te Regem sibi vellint esse: quid desiderent in te: quid requirant à te: quouè totum velint propendere te. Neque enim in eo posita sunt tibi omnia, quòd Rex à Polonis appellatus es; sed, quòd secundum hoc nomen regnas, in eo summa est tibi rei: alterum enim horum, beneuolentiae est subditorum tuorum; alterum verò virtutis atq; præstantiae Regiae: quæ quantò præ cæteris rebus omnibus excellentior est, tantò ad eam aditus expedi-



tior est iis, qui animo sunt excelso, ac vitiiis libero. Quomodo enim quæso is, in quem tanquā in imā voraginem coetus vitiorum omnium concessit. Regium tuebitur nomen? cū in res plenas perturbationū atq; metus inciderit aut quomodo rebus dubiis consilio; desperatis verò præsentī animo, ad esse poterit heluo ac lurco? prius peste atq; vastitate cuncta interibunt; quā is opem tulerit Rex, diademate nomen Regium metiens, non virtute. Quod si exemplis hoc, quā sit verum, perspicī debet; præsens calamitas nostra exempli satis est ad omnes tales casus. Afflicti sumus, ferro, atq; igni penē deleri. Oramus te cuncti, ut nobis adsis, nostramq; calamitatē pro materia tibi oblatā putes esse; in qua non tam nomen tuū, quā virtutē tuā Regiam sentiamus. Est in te summa præstantissimaque dignitas: est genus lagellonum inuictum, ac victoriosum: sunt exempla patris viua atque recentia: fac quæso, animus quoque in te appareat, & patre, & genere, & isto loco dignus. quod si qua in re ab his discrepaueris, parumne documento nobis erit, pessimē cum iis agi, quibus fato Reges nascuntur, atque casu fiunt? Atqui nos hæc tam enixe idē ad te scribimus, quod metuimus, ne captiui hinc in Scythiā abducamur postridē. Quod si ac-

*Regnare bene Regis proprium.*

*Rex vitiiis deditq; officio suo utinequit*

*Pericula Regni materia sunt regis virtutis illu-  
strandæ.*

*Quid metuas scrip-  
tor.*

ciderit,

*Quærela  
captivorum*

ciderit, satisne nobis erit ad consolandam servitutem quod tu Regis filius atque ipse Rex nos amiseris? Equidem non arbitror: virum libertas nostra requirit ut sit salva, non titulum Regis. Quare nunc ab iis, qui ex Russia captivi in Scythiam modò sunt ducti, quem accusent? cuius fidem implorent? de quo sublatis in cœlum manibus, ciulatu diurno atque nocturno quærantur? De te utique ó Rex: quod te videlicet vivente Cracoviæ, illi miserè perierint in Russia. Ad quomodo perierint; sine lachrymis hoc dici non potest. Defendente nemine, propugnante nemine, incensa sunt oppida: expugnatae munitiones: capti, ac cæsi multi Illustres viri: infantes iugulati: cæsa anus: ante ora patrû violatae puellæ: constupratae ante virorum conspectum matronæ: abducta iuventus: cum qua instrumentum, pecus atque labor omnis interit rusticus: solus in agris atque coloniis nostris multus habitat nunc horror atque mœror. Et nisi Ioannis Tharnovij imperatoris diuina atque incredibilis virtus obstitisset, Scythiamque ferro atque igni grassantem repressisset; amplissimam illam opulentissimamque Russiam videres nunc totam in favilla ac cinere. Verum cum Ioannes Tharnovius natus huic regno conservando imperator, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecisset,

set,



set, quantumq; ex fuga potuit, militem colleisset, desperatis iam rebus nostris incredibili celeritate salutem attulit, Russiamque ex faucibus lethi ereptam, afflictam licet, tibi conseruauit, vt haberes quod curares, quodue restitueres. Quibus malis atq; in commodis, vt quamprimùm occurras, nō ne memor paternæ atq; auitæ virtutis, Cracouiam illecebram adolescentiæ tuæ, quam primùm relinques? & te in Russiam conferes? vt eam restituas, eiûsque reliquias conserues, quas tibi feci reliquias hostile ferum? quod nescio, an tibi facilè factu fuerit, nisi talibus præceptis atque institutis Philosophiæ abundaueris, quæ complent ac perficiunt magni regis mentem. Nisi enim ex huiusmodi præceptis conceperis robur animo; & nisi te Regem esse quasi Philosophum quēdam, nō sub tecto sed sub dio habitantem, cum animo tuo statueris; fletum hunc præsentē ab oculis nostris nunquam absterges. Et quoniam tibi sumis rebus occupato, ad ea in vestiganda tēpus deest, quæ in ipsius Philosophiæ recessu posita ad bene gubernandam Rempub. valent plurimū; dedimus operam, vt ea deprōpta ad te in præceptis monitisq; mitteremus: si non omnia, ad præcipua certē quidem. Ita q; Fidelem Subditum, natum domi nostræ annis ab hinc sex, co-

*Quibus malis atq; que in commodis quā primū occurrendum.*

*Philosophiæ præcepta Regi necessaria.*

piofiorē



*Libri duo  
fidelis sub  
diti.*

*Voces au  
licæ*

piofiozem aliquantò, quàm dudum, ad te cum talibus præceptis publicè mittimus: quem vt studio sè cumulatam reddam, addidi & alterum quasi prioris comitem, ac penè germanum, quem defuncto iam patre tuo nuper confeci tibi; quibus vtrisque Philosophiæ ipsius præscripto, quali circino quodam circûscripta est tua omnis regia vita, rebus vtrique & exemplis ad nostram consuetudinē aptis. Nec verò sum nescius, nō defuturos Gnatonēs aulicos, qui aucupū similes, voce adsimulata, vos Reges captant, ac ita dicunt: Quid hic sibi vult monitor odiosus Regum? qui is? aut vnde? Quibus ego respondeo: Principiò, vt interea medijs in delicijs quiescant, ac ventri & petulantia suæ apud vos Reges studeant, nobis verò molesti non sint; dum nos te Regem nostrum veris ac fidelibus monitis ad salutem cōmunem tutandam exhortamur: Deinde, isti discant aliquando eam rationē Regum esse; vt nemo illorū rectè possit imperare aliis, nisi ipse prius parère rectè monētibz didicerit: Postremò, tu inuitis hisce aulicis ita statues, Reges non debere esse apum similes, quæ curatores suos pungunt, eo præsertim tempore, quo cum regno ipsæ pereunt. Proinde auertes te eundem à nomine nostro: quis est enim filius Orichouij, vt fiat monitor Regis? sed



ea tamen, quæ deprompta tibi mittuntur ex ipsius  
Philosophiæ vestræ Regiæ penetralibus, sine qua  
vir bonus, ac sapiens Rex nemo potest esse, grato  
ac iucūdo animo, à me fideli tuo subdito excipies;  
non quia à me missa sunt; sed quia præclara ac verè  
Regia videntur esse, suntq; cognitione tua dignis-  
sima: eaq; sic leges, ac ad salutem nostram accō-  
modabis; vt te aureum matris tuæ partū dicamus,  
nostræq; patriæ diuino munere tam necessario tem-  
pore natum iudicemus. Quorum alterum pertinet  
ad nominis tui gloriam sempiternam; alterum  
verò ad leniendum moerorem ac luctum no-  
strum præsentem. Benè & feliciter valeat  
Maiestas tua. Datum ex Zvrouice pater-  
no rure, die diuo Michaëlis sacro. An-  
no Christi Dei nostri 1549.



# FIDELIS SVBDITI

## DE INSTITVTIONE

### REGIA.

### LIBER PRIMVS.



VI PRINCIPES MONENT Ô REX,  
 duas res aduersas timent; odium, &  
 contempum. Nam neque monito  
 rem fert fortuna, neq; rationē Rex.  
 Hoc ego metuens obmisi nomen,  
 ne & odio alicuius mōstraret iter, & ob hoc in scrip  
 to authoritas esset minor. Subditū me tuū profite  
 or: quo, testor Deum, non est fidelior alter. Habes  
 causam prætermissi nominis. Nunc quid, & cur ad  
 te scribam, accipe. Scisne tu, quis es tu? Rex. Re  
 gis igitur tu, regor ego: sapientior ergo tu, quā  
 ego. Quòd si tu sapiens; liber, diues, felix ego:  
 quòd si tu desipias; seruus, vagus, exul ego. Nemo  
 igitur delicto tuo miser, nisi ego. Ergo iam vides,  
 licēre mihi, dum adhuc integer sum, tuum implo-

rare



rare fidem; vt dum licet, discas, quo pacto mihi periculoso hoc tempore, patriam, leges, libertatem quæ conserues. Et quoniam ad multa tibi obstat ætas, adducor fide, vt ea quæ noceant, admoneam pura & fideli oratione: nequæ enim aliam noui (quam, caue contemnas) quod omnis monitor, interpret Dei est, vt eius lege viuas: quod si hunc contemnis; caue, ne tibi Deus pro monitore parasitum mittat, cum mendaci spiritu, qui te decipiat. Quam obrem, quod maioris imperij Rex es, eò curare te impensius æquum est; vt consilia recta iam nunc iniuncta habeas, quibus tot populos conserues. In quo te iuuare possunt hi, qui te amant, & tua salutem suam contineri putant; è quorum numero ego vnus sum, vt mox hoc indicabit scriptum, quod iam tibi hisce libris proponam. Quorum primus ineuntem Regiam tuam ætatem, alter verò regnantem te totum complectitur. Et quoniam omnis administratio Reipub. diuiditur in Regem, & Senatum: hisque duobus mandatur custodibus: de vtroque dicam; ita tamen, vt prius te tanquam caput inspiciamus, deinde Senatum. Hoc igitur ante omnia scito, non quemuis imperio esse aptum, sed tantum hominem veri atque iusti natura cupidum. Sed hoc non satis est, nisi etiam accedat doctrina, quæ hunc

*Veros monitores non ferentibus, parasiti dantur.*

*Summa librorum.*

*Qui imperio apti.*

*Rex regnandi peritus esse debet.*

*Præceptor Signi mundi patris,*

ipsum hominem quid verum, quid iustum sit, erudiat. Ut enim ager, etiam si natura fertilis sit, sine cultura tamen sterilis erit; sic hominum natura, quantumvis excellat, nisi accedat doctrina, nihil edit laude dignum. Quare non sunt tibi audiendi ij, qui te à studio earum artium abducunt, sine quibus omnis vita barbara est, & inutilis, cum in omni procuratione, tum verò vel maxime in administratione civili. Cum enim in minimis artibus nemo opus facit, nisi is, qui didicerit; dic quæso, cum omnium difficilimum sit gubernare regnum, quod opus in eo tu facies Rege dignum, nisi didiceris? quo modo iustos, honestos, ac convenientes, efficies ciues tuos; si neque iusti, neque honesti, neque pacis rationes unquam cognoueris? non traduntur hæc, mihi crede, risu & cachinno aulico: sed inde petuntur, unde olim sanctissimus pater petebat tuus, qui viro docto, ac Sancto Dlugosio traditus puer, non prius discebat, quo freno coerceretur equus, quam quo ipse cupiditates refrænaret suas: ab hoc ille didicit timere Deum, amare suos, Rem pub. regere, vniere ciues, tueri fines, belli & pacis tempus nosse. Quibus cognitis, labore deinde & metu excitata virtus summi illius viri, in solio paterno atque auito confedit. Habes exemplum domesti-

cum,



cum, à quo tibi discedere turpissimum fuerit. Accipe nunc externum, non minus ætati, quàm dignitati tuæ aptum. Alexander Magnus, cum id ætatis esset, iam Thebas euerterat, ex ludo atq; disciplina Aristotelis progressus: & vt multa in pauca conferam, vna erat viuendi norma proposita his omnibus, quorum est eritque semper æterna memoria, quam Phoenix ille Homericus proponit Achilles, qui se dicit idèd missum esse à Pelœo patre, vt illum sapere prius, deinde facere doceat: ab hac norma qui discesserunt, perniciosi suis Reges fuerunt. Quæ eni n alia vis Dionysium Tyrannum in Sicilia, quæ Bokslauum in Polonia, quæ Claudium Romæ, quæ Neronem, & breuiter, omnes rã n Græcos, quàm Latinos, atq; Barbaros Tyrannos effecit, nisi mens bonis præceptis vacua? Iam verò, quibus voluptas pro crudelitate placuit, vt Sardanapalus ille Assyrius, Heliogabalus Romanus, Alcibiades Græcus, spretis literis & earum doctoribus, vixerūt cum impuris parasitorum & lycophantarum gregibus, cum iis, qui conuiuium de die apparare, scortum cum fide adducere, canere, psallere, risus tempestiuos mouere, nugari, blandiri, mentiri, laudare malos, reprehendere bonos, norant: apud quos erat virtus vitium: pudor pro stu-

*Alexan-  
dri Mas-  
gni adoles-  
centia.*

*Phoenix  
Homericus.*

*Exempla  
Tyranno-  
rum.*

*Molles  
Reges ine-  
pti regens-  
do.*

*Depraua-  
torum Re-  
gum Studi-  
um.*

pore : continentia pro stultitia : frugalitas habebatur pro auaritia. Sic omni choro virtutum ex animis horum quos commemoravi explosa, semotis etiam fidelibus mentium nostrarum custodibus, ratione, & doctrina; amor, luxus, delidia, atque inertia, in locum virtutum ingressa, eò amentia istos perduxerat; vt Sardanapalus inter ancillas neret: Heliogabalus ex scortis exercitum instrueret: Alcibiades verò pudicitiam vltro prostitueret. Et tamen cùm ita viuerent, mirè placebant parafitis: qui maximo cum applausu illorum, insolentiam vocabant disciplinam: licentiam verò libertatem: intemperantiã honestatem: audaciam postremo disciplinam fortitudinem. Vides iam optimè Rex, vt aliquando ad te redeam, & illos crudeles, & istos voluptarios principes tales in imperio fuisse, qualis illorum educatio præcesserat. Simul & illud iam tibi notum est, id quòd memoria tenere debes, sine bonis præceptis, & honestis institutis, virum bonum esse non posse; multò minus Regem: & tamen adhuc dici audio, idque à tuis, Regem te esse debere, non monachum; & idèò minimè tibi opus esse litteris. Proch Sancte Iupiter, Monachum sapientiores esse debere, quàm Regem; An in Regno tuo sapientior erit is, qui in angulo cum vno atque

*Regis educatio quid afferat.*

*Corrupta  
voles.*

altero



altero monacho finger & refinger otiosos syllogismos, quàm tu, cui tot ac tantæ res curæ sunt? Senatium inquit prudentem esse sufficit: hoc idem est, ac si quis dicat: Nauclerus sanè insaniat, modò vector sapiat: sed non est ita, non est, ô Rex, occlude aures: caue credas: Syrinum hic cantus est: necesse enim est tibi languere opus, vbi imprudens est princeps operis. Eryngium herbam esse ferunt, quam cum è capratum grege vna in os acceperit, ipsa primum sola, quæ accipit sistitur, deinde reliquus caprarum grex fit immobilis: nec prius mouetur, quàm caprarius ex ore capræ herbam exemerit. Ad eum modum necesse est omnem industriam atq; impetum recti concilij remorari principis inscitia. sed dices: satis iã admonitionis, iam Doctores profer. Et si tibi, Regi præsertim, facilis sit hæc inquisitio, quòd omnes bonos nosse deberes; tamè quoniam coepi, ne hæc quidem prætermittam. Habes tu in tuo regno, si quispiam alter, ad omne Reipub. munus viros idoneos; sed nescio quomodo otium malunt quàm negotium: ego autem ex omnibus producam duos, industria, doctrina in tuo regno minime secundos, Stanislauum Hosium, & Martinum Cromerum, quorum opera hoc es affecutus, vt exteris nationibus literas iam nosse videamur: quos, si

*Sapienti  
Senatu sa-  
pientior  
sit Rex.*

*In Poloni-  
a esse vi-  
ros prus-  
dentes qui  
Regi à cõ-  
siliis sint.*

tibi

*Familias  
res Regii  
quales esse  
debeant.*

*Familias  
res depras  
uati cor  
rumpunt  
Reges.*

tibi ahibueris comites, & si cum his frequens fueris, non erit cur aut Alexandro Aristotelem præceptorem, aut Dioni Platonem inuideas: ijdem tu præceptis, quibus olim illi, istorum opera facile & citò excelles. Sed de institutione satis, & fortasse ultra modum etiam; verùm fides, & amor, solent carere modo. proinde ignosces, & nunc cætera benignè & attente audias. Proximùm est videre, cum quibus viuas: sed scrupulosus hic & angustus locus est. Nam si quis à me quærat vnus è multis, quid mihi videatur familia tua? respondebo, honestissimam, & plane regiam mihi videri. At si quis morosus Theologus, vt Clepars, quærat: Heus tu, nosti conuiatores Regios? noui, quid, õnes isti sunt Regis conuiatu digni? Harebo: & si vrgebit, respondebo: Non omnes. Qui igitur ibi indigni Rege? dicã, qui semper laudant Regē. Qui illo digni? qui aliquando reprehendunt Regem. Cur? quia Rex iuuenis; errare, falli, decipi potest. Cum his ergò viuendum Regi, qui reprehensione corrigunt Regem, non qui laude errantem Regem confirmant. Sic ego Theologo isti eius supercilium intuens responderem, multorum Regum admonitus exemplis, qui blandis hominibus versutis & callidis cùm conuiuerent, turpissimi fuerunt. Quid enim Ptole

maum



Regem aliud in scena tibia canere coëgit ?  
Quid Neronem orbis terræ principem scenico ap-  
paratu larua & coturno induit ? nisi adulatorum  
causa : cum cantus illorum Apolline digni, conuiuia  
Bacho, palestra Hercule, ab adulatoribus digna vo-  
carentur. Quare non est, quod in omni vita aliud ma-  
gis fugias, quàm adulatorem : hic enim solus de-  
nuntiat Reges, & quasi Circæo poculo, in quas  
vult, illos mutat formas. Hocq; ille inprimis asse-  
quitur, reprehendendis studijs virtutum, vt si verbi  
gratia, temperantem te videat, protinus clamat ru-  
ticam hanc esse vitā conuiuio est opus : sine puel-  
lis, & choro, & symphonia ignobilem esse Regem.  
Allegabit etiam exempla, se vidisse, hunc & illū Re-  
gem, sine cantore, & tibia, & choro, nunquam coe-  
nasse : is idē excogitabit tibi vestes, inueniet vnguē-  
ta, instruet balnea : apud hunc & illum senatorem  
quæret tibi cōuiuia, laudabit saltus, incessus, equos  
tuos iurabit ne in stabulo quidem Turcico melio-  
res. Ad si quis nunciet fines vastatos ; extenuabit  
mox acceptam cladem : tibi, inquit, adhuc satis re-  
gni est : deinde, si ipse omnia cures, nō Rex eris, sed  
subdito inferior. Ad eundē modum, si quis vir bo-  
nus, & amans patriæ, aliquid commissum contra  
ius, aut non legitimè abs te factum, admoneat ; nō

*Adulator  
res recte  
monitis  
obstant.*

*Adulator  
res corui.*

*Locus habi-  
tationis  
Regis.*

fert libertatem hanc adulator; sed extemplo contra monitorem profert illum Tyrannorum laqueum, crimen Maiestatis lesæ: in pectore Regis, dicet, cōditum esse ius: Regem nullo iure iurando teneri: & ab hoc qui dissentiat, Maiestatis esse reum. His atq; talibus artibus ille omnes tibi honesti excutiet rationes, & te falsis laudibus, tanquam quibusdam clauibus, partim ad inanissimas res, partim verò ad perniciosissimas affiget; ut te hac via sensim, aut Bolellaum reddat crudelem, aut mollem Sardana-palum. Quod ne tibi cōtingat, non cum quibusvis viues: hosq; abs te segregabis, quos dicam loquaces, delatores, nugaces, & laudatores tuos; omnes isti corui sunt tui, & his multò deteriores; illi enim mortuis, isti verò tibi viuo insidiantur. Consequens etiam est, ut inspiciamus locum, in quo habites, de quo quidē facilis est sermo, cum hoc constet, non cuius arti quemvis conuenire locum: fænerator urbem quærit: causidicus forum: arator agrum: tibi quoq;, quem summum artificem in Repub. statuimus, pro ratione artis tuæ locus deligendus est. Tu custos regni es, sic enim suprâ posuimus: custodi verò locus, non intra, sed extra eas res, quas custodit, est attributus. ut generosus canis, nō intra ouile, sed extra cubat, quò facilius sentiat lupos, perle-

quatur,

quatur, & arceat; contra segnis & degener; latitat post oues, & interdum in sinum turpiter refugit pastoris. Patiare hoc loco quæso salutis communis causa liberius quæ sentio monere. Tu Cracouia, adolescentiam teris, in vrbe præclara, & illustri fateor; sic enim est; nulla tamen cum tua laude. Est ea vrbs tota in otio posita, & plane inpenetrabilibus regni sita, in qua nullum habere potes virtutis ostendendæ campum. Commodè quidē hic viues, non minus quàm olim Ludouicus Budæ; sed non maiorem etiam authoritatem apud tuos habebis, quàm olim habuit Ludouicus Budæ, qui Mascharis illis suis omnem spem suorum de se extinxerat. Cùm enim risum quærat Maschara; quid quæso tam ridiculum est, quàm <sup>est</sup> ex Rege mimus? Tu verò esto vir robustus, fortis, & inuictus Sarmata: & relictis Mascharis, aut Gallis, aut mollibus Italis, censeo, vt te in Gymnasium veræ virtutis in Russiam totum transferas, ex qua re hoc capies commodi. Primùm viues in labore & metu, hoc est, viues cum optimis adolescentiæ duobus magistris, qui primū varijs modis exercebunt te; postea prudentia, & consilio imbuent te: tum verò hæc eadē res, subditos tibi coniunget, & te omnibus amabilis efficiet, cùm viderint te suum Regem, non

*Cracouia*



*Favor sub  
ditorum  
Regi ne  
cessarius*

in puellarum coetu, neq; in materno sinu domilatre; sed pro sua salute in ostico excubare: putabunt sibi tunc reuixisse lagellonem proauum, Casimiru auum; Sigismundum etiam patrem tuum repubuisse; cum in tua indole, verissimam illoru imaginem virtutis expressam agnouerint. Hæc meditare o Rex: istos cogita: hos imittere. Quod si feceris, facile te eximes ex obtrektorū ore, falso fortasse, sed tamen assiduo; & te efficies laudabilem, non luxuriosæ iuuenturi, neq; impudenti parasitorum gregi, sed auctis gentibus & imprimis regno tuo. Habes cum quibus viuas: & vbi degas. Nunc quoniā omnis tua vita singularis non est, neq; priuata; sed communis atq; publica; initio tibi constituendum est vt eorum beneuolentiam summo studio tibi adiungas, quoru hominum Rex es: quæ praesidio sola regibus est: & sine qua, infirmū, incertumq; est, quicquid in Regū opibus est. Porro quoniā Equester ordo firmamentū regni tui est; hūc tu tibi ōni ratione iūgas: censeo, id quod duabus potissimum rebus assequeris. Vna, si nihil tuū in regno tuo esse dicas, sed cuncta Reipub. adscribas, & te Regē esse fateare, quasi quendā custodem: porro, custos nihil habet in his rebus suis, quas custodit, alioquin eius ipsius rei non custos erit, sed dominus: eo pa-

cto, &

co, & avaritiæ suspicionē effugies, & spe liberali-  
 tatis tuæ, omnes ad amandum te allicies. Altera ve-  
 rò res est, quæ ad conciliandam beneuolentiam co-  
 quitum plurimū valet, si eos quos bellis gerendis  
 idoneos, ordinibusq; ducendis aptos, & quos mi-  
 lites aduersus excursions hostiū excubantes, prin-  
 cipes sui ordinis esse duxerint, clementia tua com-  
 plexus fueris; industriamq; eorū, studiumq; & de  
 te, & de salute regni bene merendi, muneribus &  
 honoribus debitis exornaueris; industriam amaues-  
 ris; ignauā, mollesq; animos neglexeris; paci &  
 quietis rebus studentes, in consiliū allegeris; prin-  
 cipes seditiosorum compresseris, proculq; a consi-  
 lijs de Repub. amoueris. Sed & illud sedulo cura-  
 bis, ne aut conquirendis possessionibus pro Rege  
 vicinus sis subditis, aut contemptis bonis & forti-  
 bus viris, ipse charus sis nulli. Quomodo regnum  
 defendas, difficilis semper fuit habita ratio. pec-  
 cunia collata, illud defendi quibusdā non placuit,  
 partim quod frequentibus tributis regnum iam ex-  
 hausimus, partim verò, quod inuentus ex hac rati-  
 one otium nactus, omni in luxu defluit, quā corrige-  
 re, & vtilē regno efficere, facile non est, nisi prius  
 mutetur abs te tota defensionis ratio. Et si ex me  
 scire vis, quæ ratio mihi placeat, dicam, quæ olim

Ratio re-  
 gni tuendi,  
 & inuentu-  
 ris exero-  
 cendi.

placuerat sapientibus. Vniuersa Respub. nostra in decē & duos Palatinatus (ni fallor) est distributa: ex his si ita partes faciās, vt proratione tēporis hoc anno militent, verbi gratia Palatinatus tres, altero totidem, & sic deinceps; cōmodissimè hoc modo Rempub. defendes: nam contra maiorem vim parata est tibi generalis expeditio. Talis militia, vide, quanta bona nobis adferat: primò, requiescent à tributo coloni: deinde necessitate militandi, iuuentus auocata à luxu, assuescet labori, & condiscet oneri: horum præterea patres, cum quadam æmulatione curabunt diligentius equos, arma, conquirent currus, & reliquum belli instrumentum semper domi paratū habebunt, cū certo sciuerint, post tertium quemq; aut quantum annum circulo ad se redire bellum: nunc autem, quā frigeant apud eos omnia, tacebo, ne & meostangam. Sapienter hoc illi videbant veteres Greci, qui hac sola ratione, & luxum de Repub. tollebant, & hostē ab illa arcebant. Dixi quod sciui, tu sequitor meliora, si hæc non placebunt. Tu ergo Rempub. hunc in modū, & bello, & pace reges. Sed quoniā omne regnum tuum in belli, & pacis rationes distribuitur, quorū utrūq; certis legibus in nostra Repub. tibi est circumscriptum; non abs re quæri videtur, cū in tuo

regno



regno, hæc duo sint præcipua Lex, & Rex, verum horum altero sit maius: vt omni errore sublato, intra fines officij tui certus consistas. Si enim audiamus Romanos Iurisconsultos, hoc est, Tyrannorum parasitos; sine dubio omnia summa in regno tribuimus Regi. Nam & iusticiam ipsam vtilitate Regis definimus, & legem ipsius dicemus esse placitum; nunquam rogabimus Regem, quare? nunquam iurandū erranti proferemus; ipsum postremo fateremur, vitæ necisq; nostræ dominum. & hæc, quod certiora sint Regi, communierunt illi crimine Maiestatis læsæ. At nos non in Neronis regno nati, sed in Sigismundi editi patria, ita à maioribus nostris edocti sumus; vt sciamus Regem deligi propter regnū, non regnū constitui propter Regem. Ex qua ratione multò nobilior atq; dignius regnum arbitramur esse Rege. Lex verò, cū anima sit & mens regni, ideo potior est proculdubio regno, & consequenter Rege. Maior ergo erit lex, quàm Rex, & melior, & longè illo nobilior. Quid ergo est lex, ego dicam: Lex ipsa princeps liberi regni est, vt iam docui, sed muta, cæca, & surda: ob quam causam etiam vnus homo deligitur, quem Regem vocamus, qui lingua, oculus, auris sit legis. Quod si lex audire, videre, loqui posset; nulla gens deligeret Regē;

ipsa

ipsa enim lex præciperet quid ~~quis~~ esset faciendum; sed cum hoc non potest, interpretem habet Regem. Si quis ergò Trebonianus, aut aliquis ex servitute Romana Ulpianus tibi blandiens, te summum in tuo regno esse dicat; negato: legem in tua patria regnare dicito, non hominem. Tu igitur quis es, si quærat sic responde piè, & verè: Rex ego sum: hoc est, lingua, oculus, auris legis & breviter, interpret legis; ita ut etiam iureiurando obstrinxerim fidem regno, ne aliud loquar, quàm quod vult lex. Talis responsio, ut vera erit, ita præclara atq; magnifica, & digna Calimiri Magni successore. Hic enim nobis primus sanctissimas & iustissimas leges dedit, quas omnes, illis exceptis impijs, de homicidio, te venerari æquum est, & ab illis ne transuersum quidem vnguem discedere. Cum enim lex sit donum Dei, ulciscitur Deus violatores sui muneris, cæde, seditione, exilio, hoste, vastitate, servitute: transfert postremò regnum de gente in gentem ob violatas leges. multa possem tibi exempla proferre, tam nova quàm vetera, quibus liquet miserabiles semper fuisse Tyrannorum exitus, id quod etiam disticho notatum est,

*Iustitia  
arx Regi*

Iustitia & pietas validæ sunt principis arces,  
Nulla Tyrannorum vis diuturna fuit.

Sed

Sed cū ad alia propero, & tuæ facietati occurro, ideo hæc comittā, & illud concludam. Si legē ipse tibi in regno veluti alterū Regem præfeceris, beatum quoq; faciet te Deus, & regnum tuum, quòd te voluntati ipsius vltro totū subieceris. At si hunc ordinem mutaueris, & te dominū legis constitueris; mutabit etiam dominus regnum tuū, & tradet illud aut hosti, aut seruo tuo. Tot erant admonēdi cui forte capita: nam illa, quæ cum multis videbātur tibi esse cōmunia, prætermisi: neq; enim nos te, vt priuatum aliquem hominem admonuimus; sed vt Regem, cuius omnis vita, cū referatur ad regnū, earum rerum tantū capita posuimus, sine quibus Rex utilis regno esse non potest: trita verò & vulgaria vt dixi regecimus. Nam si te, verbi gratia, admonerē, quo pacto cum vxore, quam ducis, viuas, sic monerē: Suauiore quidem nullum esse comitem; diligenter tamen cauendū præciperem, ne illa suauitate sua ita influat in tuum animum, vt aut omnem curam regni aboleat ex animo tuo, aut totam in se transferat: hoc ego si ita te monerem, neq; tu, neq; quisquam alter magnopere attenderet; omnibus enim maritis generaliter hoc à sapientibus præcipitur, ne quid aliud mulieris ingenio permittant, præter domus curam. Idco hæcatq; his



similia prætermisi: his tantum contentus fui; quæ tibi soli erant propria. Proinde nemo me neq; negligentia, neq; imprudentia iure damnabit, quòd multa sciens obmisi. Hac ego prima parte suscepti negotij hunc in modum constituta, iam aggrediar secundam.

## Secunda pars de Senatu.

*Tyranni  
& Regis  
comparatio.*



**D**E Senatu hoc in summa scito, non alia re dignosci bonū Regem à Tyranno, nisi conditione senatus; nam & tuetur suos Tyrannus ut Rex, & iustè interdum decernit, & aliquando suisignoscit; at senatus nunquam similis est Regi. Etenim Tyrannus sanatum aut non habet, aut si habet, ex hominibus nequam collectum habet. Cùm enim ad suam ipsius utilitatem cunctā Rempub. referat, cauet diligenter, ne quis illi obster. Et si quando socios non tuendæ sed perdendæ Reipub. legit, in primis curat, ne quis horū sit aut lingua aut sententia liber. Diligenter enim cauet, ne quo casu homines, genere, doctrina, virtute illustres in sua tyrannide crescant; sed tum beatū se esse putat, cùm viros fortes, magnanimos, prudentes,

dentes, doctos, & diuites, è dominatu suo exterminauerit. Contrà verò Rex, quoniã non sua, sed suorum causa, princeps in Repub. constituitur; vt eò plus proficit regno, asciscit sibi socium optimum, & præstantissimum quemq; cuius auctoritatem metuat, cuius consilio pareat, sententia verò Rempub. bello & pace conseruet; ob quã etiam causam, ingeniosos & doctos colit, quòd eorum opera scit se habiturum viros Reipub. idoneos sine quibus nulli hominum coetus, neq; vlla Respub. diu stare potest. Quod cùm ita sit, summam curam indiligendo senatu adhibebis. vt ex delecto tuo consilio Regem verum te esse, non Tyrannum, omnes homines faciliè intelligant. Avaro, czue vllam partem regni committas: quod etiam sacre literæ verent, aliquid credendũ esse avaro. Et Paulus Apostolus: Radix inquit, omnium vitiorum auaritia est. Huic vitio proxima est luxuria, quæ nisi esset, auaros nullos haberemus; necesse enim est eum aliena appetere, qui sua profundit. Hinc nascuntur in Repub. doli, fraudes, proditiones, rapinæ, dissensiones, ac tenuiorũ oppressio. Quare vt ab hoc malo regnum tuum liberes; homines frui, temperantes, in senatum legitò, qui cõtenti sint suo, & si ita necesse sit, paruo. Hominem etiam obscuro aut notato patre

*Senatus  
qualis esse  
debet.*

*Aliena appetunt qui  
sua profundunt.*

*Autoritas  
familiarū  
vetustarū.*

*Degenes  
res neglig  
gendi.*

*Concor  
dia Sena  
tus.*

ortum, non admittūt ad Rempub. sapientes, quod  
ut magus thesaurus libertatis est liberis virtus pa  
rentis; ita contra seruilem reddit filium ignobilis  
vita patris. Tu verò ut splendidum consilium habe  
as, viros illustres, & clarissimis parentibus ortos,  
quantum potes deliges, partim quòd veluti colū  
næ quædam regni tui sint, partim verò, quòd longo  
seculorū tractu regnicolæ cæteri, huius familia  
rum authoritati iam parère didicerunt. Id quod tu  
assiduè experiris, non idē valere in tuo regno cæ  
terorū, ut valet Tarnowski, ac Kmicha, Thæczynski,  
& aliorum similium nomen. Sed illud tamen fac me  
mineris, honores virtutis, non generis esse premiū:  
ut si quis Kmicha sit huic clarissimo & magno Pa  
latino dissimilis lurco, ganeo, heluo nepos; sit verò  
quispiam Grzybowski vita & moribus huic contra  
rius, & plane vir bonus; tu hunc verū Kmicham esse  
putabis, illum verò nebulonem, fultē à tua Repub.  
arcebis; hoc enim hominū genus triplex ad Rem  
pub. non admittunt sapientes. Cū ergo legiti  
mus senatus tantum in regno possit, ut in manu ipsi  
us plane salus sit regni; nihil te ita oportet curare,  
quàm ut sit conueniens: neq, enim alia res est, quæ  
citius dissoluit Rempub. quàm discordia senatus.  
Dissenfione siquidem Cæsaris & Pompeij periit Ro-

ma: in



ma: intellinis etiam odijs Senatus, Vngaria nuper  
funditus interijt. Hic casus etiam nobis pertimescen-  
dus est: nam & nos oculus ardemus odijs, de qui-  
bus antequam dicam, petam à senat. tribus nostris  
hanc veniam, vt mihi liberè vera loqui apud te li-  
ceat; cogor enim charitate patriæ, & fide in te Re-  
gem meum singulari, quem video gubernacula re-  
gni firmiter tenere non posse in summa quorundā  
discordia; cū aduersa factio senatus soleat incer-  
tum reddere animum Regis: quæ res tolerabilior  
vbiq; esset, si inferioris ordinis viros exagitarer; sed  
cū versetur inter principes, ferendum tibi nō est,  
præsertim cū eò iam processerit odium; vt etiam  
vno patre tuo, nihil aliud quidam cogitent; quàm  
quomodo dignitate alter spoliet alterū, & quo pa-  
cto damno, iniuria, contumelia, infamia, adficiat  
pars altera addictos parti alteri. Hunc in vsum ser-  
uantur mille cauidici, rabulæ mille; ita vt si non-  
nullos accedis, inuenias eos cauidicorum cinctos  
coronâ consultantium, quomodo hic citandus est,  
quomodo ille eludendus, quâ ratione iste è regno  
pellendus aut notandus. Ego neminē hoc in loco  
nomino, tantum erroris admoneo. Proinde nemo  
mihi irascetur, nisi prius de se cōfiteatur Quis enim  
est tam ferreus, qui hoc ferat? homines authorita-

*Dissentis  
entis ses  
natus ins  
commoda*

tis summæ relicta Repub. in tam periculoso tempo  
re nihil cogitare, nisi per lapsus, citationes, nisi bā.  
nitiones, nisi ministeriales, & triplicata vadia? Quis  
autem ex his moribus si durabūt aliud speret, quā  
certissimum regni tui interitū? quod si tu negligis,  
& si dies atq; noctes parentem tuū sapientissimum  
Regem non sollicitas, placatos & conuenientes se-  
natores tibi vt relinquat; aut regnabis male, aut  
omninò non regnabis: momento temporis hæc o-  
mnia peribunt, quæ tibi relinquet pater, principū  
discordia- Tollēdi verò huius mutui odij & dissen-  
sionis vnā esse causam à prudētibus audiui, quan-  
tū hīc ponam. Meum, & tuū, sunt duo omnis discor-  
diæ ciuilibis fontes, ex quibus promanant, & pro-  
fluunt lites & controuersie forenses: ex his deinde  
nascuntur odia: ex odij sunt postea seditiones: se-  
ditionē verò certus regni consequitur finis. Vt er-  
go sit tuum regnum saluū, meum & tuum non ver-  
setur inter senatores tuos: non disceptent de illo,  
neq; iudicent; ad alios hæc relegētur iudices. Sint  
senatores regni patres, liberi ab odio, conuenien-  
tes, non controuersi. Habeant animum, non ob-  
fuscatum maleuolentia, non impeditum odio, non  
cæcum inuidia; vt pura & sincera mente, quod  
noceat, quid uē prosit regno, certius videāt. Quod

fieri

fieri non potest, quàm diu priuatarum rerum ipsi fuerint iudices. Atq; vtinam aliquando illa prætitorum comitiū valeat apud te sententia, quæ censuit constituendum esse iudiciū in regno ex delectis iudicibus, ad quos omnes controuersiarum priuatarum deferantur: & vt ab ijs nulla sit prouocatio; sed illorum iudicio stetur, quidquid decernerent. nihil mea sententia neque sapientius neq; vtilius, neq; quod ad salutem huius regni magis pertineat, potuit decerni. Hoc enim modo vixit olim saluis rebus Græcia, quæ ex primoribus ciuitatibus delectos viros habuit, omnium controuersiarum vnum iudices, quos Græci Amphictionas vocant. Quem deinde morem sequuta Roma, ad hunc eundem modum publicum constituit iudiciū, quod Rotam appellant. Et quoniam hæc iudicia non tantum iustitiæ inter ciues, sed etiam pacis & concordie videbantur esse causæ; ideo & Gallia Parlamentū suum, ad hanc formam constituit, autoritate tanta, vt etiam Regem ipsum illi iudicio in priuatis causis subiceret: & Germania quoq; non dissimili ratione vnum iudiciū esse in cuncto imperio suo voluit, cuius authoritati pareret, quod vulgo Germani vocant **Kammerrecht**. Cum ergo habeamus tot exempla retinendæ pacis,

*Iudicia  
tribunalia.*

& con-



*Capitanei  
quid faci-  
ant.*

*Libertatis exem-  
pla.*

& concordia communis, & cum hoc etiam ipsum in comitijs flagitari videas, causa non est; cur non summo studio agas cum patre, ut pro sua sapientia, & pro salute huius Reipub. quam ille per triginta & sex annos felicissime gessit, constituat hoc tale iudicium, quod tuo regno pacem, tranquillitatem, atque otium adferat; ut & senatores tui Rempub. diligentius curent, & adempta illis de meo & tuo potestate iudicandi, in mutua charitate, atque benevolentia vivant. Praefectos provinciarum, quos Capitaneos vocant, diligentius observes censeo: eo enim processit quorundam insolentia; ut nihil aliud interim dicam, ut servitus in quibusdam provincijs non sit expectanda maior. Non solus est crede mihi in tuo regno N. multi sunt tales & deteriores illis, qui subditos tuos non pecunijs, neque Marduris aut vulpis pelle, id quod N. fecit, sed villis, agris, pratis atque silvis priuauerunt. Aperi modo aures, & arripe, miserabiles undique fletus & gemitus tuorum audies, quorum ita oppressa est libertas quorundam potentia; ut Regi suo calamitatem suam conquæri non audeant. Qui si quando quarantur, domum reuerfi miseris affliguntur modis: illico enim praesto adest mors, & terror subditorum tuorum, causidicus; qui praefecti instinctu commentatur citationes,

qui

qui perlucra numerat, & perlucrorum nomine dolo partorū omnibus bonis me exturbat; quid? mox ex mea villa bona fiunt regalia, & ager meus rapitur, pecus abigitur, & mihi bonorum interdicitur vsus. Taceo minas & contumelias ingentes, ita vt optabilior sit quæuis seruitus Turcica. Quæ res, quàm in libero regno non sit ferenda, vides? male enim cogitantes de Repub. faciunt ciues. Quocirca, vt hac seruitute regnum tuum liberes, ad vitalitates quas vocant nemini dederis; nam istarū spe multi insolescunt; deinde id, quod nuper iustissimè factum est in homine teterrimo & rapacissimo, N. quod inquisitores in eum sint misit: tales inquisitores sint perpetui velim, viri graues & fideles, qui prouincialium iniurias ad te deferant, vt metu iustitiæ tuæ, contineatur quorundā iniquitas. Ad hūc igitur tu modum eliges & corriges senatum, præfectosq; cohercebis. Sed quoniam in tuo consilio sanctissimi etiam sedent Episcopi, more maiorum, hos tu venerabere vt patres: qui ideo sunt in senatu tuo, vt omnium consiliorum tuorum censores sint & iudices; ne quid fortè statuas, quod à Christi domini religione sit alienum: quos, vt tales semper habeas, quales habuit Casimirus auus tuus, Sbigneū;

*Episcopi  
in senatu.*

Boleslaus Stanislauum, & huius successor Prando-

*Episcoporum  
aut  
ritas,*

*Eligenda  
Episcopos  
ve'us ra-  
tio.*

tā, partim optare, partim verò curare debes. Illud enim fac tibi persuadeas, dignitatem Episcopi esse tantā; vt nulla res post Deum, neq; in terris, neq; in coelo reperiatur, quæ cum hac dignitate æqua-  
tur. Hic enim primus habet clauēs claudēdi ape-  
riendiq; coelos: hic Spiritum Sanctum largitur Ec-  
clesiæ: huius imperio subiecti sunt Reges, princi-  
pes, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes: audi  
quo te deducā. Isti omnes quos enumeraui, vnum  
Christi ouile efficiūt. In quo quidē ouili, ōnes sunt  
pares, non est seruus, vt inquit Paulus, nō est liber,  
non est vnus conditio melior, neq; alterius deteri-  
or; sed vno nomine vocati Sancti, omnes subiecti  
sumus Episcopo. Quod si ita est, vt certē est, quæso  
ne tibi curiosum videatur esse, si à Maiestate tua  
quæram, quo iure Rex in Ecclesia eligit Episcopū:  
aut cur tu potius quàm ego, aut quisquā alter; cū  
in æquali iure, potestas omnis sit æqualis? Quid di-  
ces ō Rex: aut quomodo tibi id licere putabis? num  
Scriptura? quæ tota contra te est: quæ docet, Ste-  
phanum Diaconum, non vnus alicuius prærogati-  
ua esse electum, sed voluntate omnium, qui tunc  
erant Hierosolymis cum Apostolis collecti. Mathi-  
am etiam ad Episcopatus munus ac Apostolis o-  
mnibus electum esse legimus. Ideo scripturam ra-

tionis



tionis tuæ testem proferre non potes: sed legem aliquam fortasse proferes. Quam quæso legem? ubi porrò natam? num in concilijs? quæ ad capitulum, hoc est, ad Cononicos, electionem Episcopi deferunt, quod hi in deligendo Ecclesiam illam, quæ eget Episcopo, repræsentent; vt adhuc obseruari videmus Romæ, Salerburgi, Bambergæ, Mandeburgi, Vrathisslauiæ, Olomuncij, & in plerisq; alijs ciuitatibus. Legem itaq; nullam reperiēs, qua id tibi liceat. Ad exemplum fortasse vetus aliquod? nullū. Nam vsq; ad Casimirum auum tuum electio Episcoporum libera penes Ecclesiam in Polonia mansit. Reuolue annales vereres: inspicere etiam historiam Polonicarum rerum; facillè intelliges, qua ratione vetustissima Ecclesiæ consuetudo sit ab auo tuo in Polonia immutata. Si ergo neq; scriptura, neq; lege, neq; exemplo nominare Episcopum tibi liceat; fateare necesse est, Reges magnam vim inferre Ecclesiæ: & cum Spiritu Sancto aperte pugnare te; quòd homines profani & pares in Ecclesia cæteris legitimis electoribus vim eligendi præripiant; & suo arbitrato Episcopum quem velint, in Ecclesia Dei constituent; præsertim cum hoc scelus alio cumuletur scelere, cum huiusmodi verbis Episcopatu conferant: REGIA MAIESTAS PRO TVIS FI-

*Capitularis electio Episcoporum quando desinit.*

*Seruire  
probenefi-  
cio an li-  
cent.*

DE LIBVS SERVITIIS DAT TIBI HUNC EPI-  
SCOPATVM. Non sic olim, cū Canonica stabat  
electio, dicebatur: sed, ITA VISVM EST SPIRITVS  
TVI SANCTO, ET NOBIS, vt sis huius Ecclesiæ  
Episcopus. Nūc verò in multis apparet, quā sit  
visū spiritui sancto, vt esset his vel ille Episcopus;  
cū nuper quidā nō dissimulāter dixerit, sed aper-  
tē & palām, & multis audientibus, se triginta annos  
seruiuisse pro Episcopatu, antequam sibi daretur.  
Non audit hic vir bonus Christum dicentem: NON  
VOS ME ELEGISTIS, SED EGO VOS ELEGI.  
Deinde omnes Apostoli, hoc est Episcopi, Christū  
sequebātur vocati. Illi verò qui se vltro Christo offe-  
rebant, palām ab eo erant reiecti. Quapropter hæc  
plātatio vt vides nō est patris cœlestis, quæ procul  
dubio eradicabitur, nisi ius eligēdi vetus, Ecclesia  
recuperauerit. Ex qua re habebis multa bona: &  
primò, Episcopos legitimos, nō hominis vnus gra-  
tia, sed multorū hominū cēsura electos: deinde, de-  
sinet vulgus quæri de sinistris clericorū moribus;  
nemo enim deligetur Episcopus, nisi qui probatus  
fuerit à multis, quē necesse est fieri moribus & vi-  
ta singulari. Talis verò non patietur inferiores sui  
ordinis sibi esse dissimiles. Quo si feceris, recupe-  
rabit per te suam veterem dignitatem Ecclesia: tu

teetiam

te etiam grauissima liberabis culpa, quòd cum Deo  
 apertum bellum gerere nolueris, sed iugo Ecclesiæ  
 Dei te totum subieceris. Qua quidē de re verbum  
 ego hoc loco non facerem, nili me ipsa stimulare  
 conscientia, quòd videam neminem esse conciona-  
 torem, qui vos Reges publicè doceat, qualem ra-  
 tionem pro hac tanta vestra in Ecclesia Dei iniuria  
 reddituri sitis Deo. Quare iuxta Euangelium, cum  
 Klepars & cæteri Doctores sileāt, lapides clamare  
 oportet. Tu itaq; fac memineris te à me diligentis-  
 sime huius erroris esse admonitum; vt in die hor-  
 rendi iudicij conscientia mea nullam culpam delis-  
 sti ferat. Hæc ego scripsi vt potui, non hominibus  
 imperitis qui omnem doctrinam spernunt; sed tibi  
 Regi sūmo, qui ita cum animo tuo statuere debes,  
 potentiæ prudentiam esse coniunctā debere; quòd  
 natura, altera harum virtutum quærat alteram, po-  
 stuletq; & simul viuat cum altera. Nam & potentia  
 absq; prudentia viribus ipsa ruit suis: & prudentia,  
 cum sit rerum domina, absque potentia firma esse  
 nequit. Quare cum te esse sentias Regem, nihil ea-  
 rum rerum contemnes, quæ ad augendā pruden-  
 tiam pertinebunt: neq; ita dices, **HOC MEMO-**  
**NVIT PRIVATVS NON REX.** Ego verò video  
 in theatro pugiles, & in circulo cursores, non tan-

*Ioannes  
 Klepars  
 erat vir  
 egregius,  
 doctus, &  
 pius Con-  
 sionator,  
 de re lito-  
 raria &  
 Academia  
 Craco: os-  
 ptimè meo-  
 ritus.*



tum à fortibus viris, verum etiam à pueris clamare incitari ad pugnam; quod tantum clamor profit personæ, ratio nulla sit. Multos tibi proferre possim, qui priuati cum essent; bene rem gerere multos principes docuerunt; quorum memoria inter homines viget, estque immortalis. Nam & Simonides Poëta multa docuit Pausaniam Lacedæmoniū: & Thales Milesius, Periandrum Corinthium: & Periclem Anaxagoras Clafomennius: Plato verò Diogenem: Aristoteles Alexandrū: Dlugos Sigismundum patrem tuum; qui omnes principes atque Reges, si istos, quia priuati erant contempsissent, nunquam ad eam laudem atque immortalitatem inter homines peruenissent. Neque ego me cum istis, vlla ex parte confero (non enim ita desipio) sed horum exemplo doceo, priuati hominis nomen nobis non obstare, quominus monitis nostris obtēperes, quæ ostendunt tibi compendium comparandæ inter homines laudis & gloriæ. Nam quod cæteris hominibus non contingit, ut sint noti multis, nisi peregrinentur, obeant, & peragrēt multa; hoc tibi vno in loco assequi, quomodo liceat ostendimus. Cum enim in exalta sede summæ dignitatis sed eas, omnium gentium propemodum oculos defixos in te habeas; ut nullum paulò illustrius abs te factū latere

possit,

possit, sed statim omnibus innotescat, si quid simile repræsentaueris, aut Licurgo illi lacedæmonio, aut Cyro Persæ, aut Sigismundo Polono, & si quis alter præterea prudētia, vita, & moribus excellit; simile sic illustrabitur nomen tuum in Polonia facile & citò: & cum tua summa omnium laude versabitur, etiam si nunquam Hierosolymam nauiges. Si verò bonis fortunæ aut corporis deceptus, contemnes veritatis atq; iustitiæ præcepta; in isto quidem loco præalto sedebis; sed ita tamen sedebis, ut te locus ornet, non tu locum. Verùm nos de te opinamur meliora, quorū & indolem tuam & lagellonum genus cogitamus, à quo genere aliena semper fuit arrogantia; placidum enim, benignum, tractabile, docile, omne genus vestrum fuit. Accipies ergò hoc munus à fideli subdito, benigno & sereno vultu, eiusq; inprimis cōmendatam habebis fidem, qui nihil aliud hoc scripto quærit, quàm tuam vtilitatem, quam tibi ratam atque vtilem propriamq; Deus Optimus Maximus esse velit.

1543. Comitij Cracouiē. in nuptijs Inclitissimæ Dominae Helizabetae Regis Romanorum filia, quæ postea Dux fuit Lituaniæ 1544. infelicissima; mortui enim est 1545.  
Augusti die.

STANIS.

## S T A N I S L A I

ORICHOVII ROXOLANI.

Fidelis Subditi.

## LIBER SECUNDUS.



VM PATRI IN REGNO SVC.  
cedas, optare debes & ipse tibi, cōsi-  
lia administrandi regni subire quàm  
plurima, & alios prætò adesse, qui  
id, quod ex vñu futurũ sit tibi, liberè  
admoneat: quorum & si multi sint, tamen neq; me  
contemnes, qui rationes tuas crebriò expendens,  
agi mecum putem, si quid tu de officio remiseris.  
Quare cùm enixe cupiam, & te meum Regem, &  
me tuum subditum dici, ostendam tibi, qualem te  
Regem mihi velim esse, vt intelligas, qua autori-  
tatè regendus, quibus moribus conciliandus, qui-  
busq; artibus abs te sim tibi retinendus, vt ira inter  
nos vtrinq; fidelis constet ratio, & obedientiæ, &  
imperij: vtq; tu mihi imperes sine quarela, & ego  
tibi vicissim pareã sine offensa. Hoc igitur scito, vt

te idone

Ratio re-  
spondi  
subditi in  
officio.



te idoneum esse putem, cui ego non coactus, sed volens atq; lubens paream, duabus rebus ad id tibi opus esse. Prima est, vt credā te in omni ratione regni tui nihil nisi de meis commodis cogitare. Secunda vt mihi certò persuadeam, te sapientio-rem, iustio-rem, fortio-rem atque melio-rem virum esse, quā sim ego. Altero enim horum vt te amem; altero verò vt tibi fidem habeā, perficies. Nam si de tua virtute, nulla fuerit apud me opinio; nulla etiā cōmodorum spes: quid illud erit tertium, quod aut amorē tibi apud me, aut si dem conciliet? Ergo hæc duo apud te simul fixa maneant, firmaq; inter nos semper sint: nā & virtus sine vtilitate, ieiuna est, & vtilitas sine virtute, incerta est, & ingrata. Quid enim tu apud me proficies, etiam si omnia pro me profundas, si ego te insipientem, iniustum, imbellem, ac improbum Regem esse putauero? non benè sanè tum constaret inter nos ratio ipsius regni. Quare virtutibus omnibus, sapientia autem inprimis præstes, necesse est, si idoneus mihi velis videri, quem ego ducem sequar. An tu me hominem pecude stolidio-rem censēs esse oportere? ipsum enim pecus sequitur, non tam datorem, quā rectum ductorem ipsius pabuli. In hominum etiam ipsorum genere ægroti obediunt medicis, opinione artis

impulsi: sic nauigantes nauclero, sic milites suo  
 parént duci, opinione sapientiæ ducti. Quapropter,  
 si vis grandis à me videri, antè omnia dato operam,  
 vt sapientior non solùm videaris, sed etiam sis quàm  
 sum ego. Simulatio enim ipsa sapientiæ præsertim  
 facîle in seipia coarguitur. Qui enim benè equitare  
 se falsò simulat, is equo consensu imperitiæ con-  
 uincitur, ac tergo excussus, sæpè simulationis dat  
 poenas. Idem tibi faciendum est, vt raro promi sis,  
 semper autem rebus ipsis mecum agas; ne si mihi  
 sæpè multa de tua sapientia promiseris, pauca verò  
 re ipsa præstiteris, canem me illum facias, quem  
 cùm Venator in prædam sæpè incitat, raro autem  
 illi prædam obiecit, incredulum illum ac segnem,  
 etiam ad certam prædam facit. Quibus autem re-  
 bus opinionem veræ & excellentis sapientiæ apud  
 me tibi comparare possis, dicam, sed audituro. In-  
 primis fac intelligam, te non minus in te ipso, quàm  
 in me regendo sapientem esse Regem; frustra enim  
 tu me regere voles, si ipse te regere non potueris.  
 Quare putato tu te tibi quasi Rempub. quandam  
 esse, in qua tu mihi demonstrare debes omnes sen-  
 sus atq; neruos sapientiæ tuæ, vt in te ipso experi-  
 mentum clariùs faciam, quantum ad me ea regen-  
 dum tran. Quæ in me sint valitura. Quæ in reidem  
 facies,

Qui seipso  
 sum nescit  
 regere,  
 alios non  
 potest.

facies, quod pictores solent, qui cū specimen artis edunt, ad speculem ipsi se pingunt, quod quidē in pictura est summum. Quod si ij. vultus suos ex speculo penicillo assequi non possunt, tantō minus credūtur posse aliorum. Illi verō qui hoc possunt, summi in arte habentur. Quales in Germania vidimus olim Durerium Norimbergæ, & Lucam Vitembergæ. Ad horum exemplum tibi quoq; efficiendum est, vt omnis ratio tuæ sapientiæ, in tua vita mihi appareat, quod si mihi planum fiet, non dubitabo eandem vim, prudentiam tuam in me gubernādo habituram, quæ in te ipso habuerit. Sit ergo hoc primum & præcipuum, ad comparandam sapientiæ opinionem, vt ipse te noscas, atq; viuendo totum exprimas: id quod etiam Apollo præcepit Pythius. Secundū est, quod ad eandem rem valet, nempe vt videam te sapientibus hominibus non solū delectari, sed etiam cum illis viuere, ac illis deditū esse, illorum præcepta audire, legere, ac tenere, & secundū illa regnare: quod ego cū animaduertero, similem te quoq; illis arbitrabor esse, quorū consuetudine latitare. Et vt te id agere verē & ex animo intelligam, remouebis ab te homines libidinosos, auaros, ac facinorosos: hystriones itē atq; mimos; ne qui ex horum conuictu nascatur de te apud me



*Sapientia  
simulata.*

*Vera sa-  
pientia.*

opinio sapientiae aduersa; Quanta ergo potes di-  
operam, ut in omni victu, atq; cultu tuo semper sint  
tecum graues viri, probati, atq; docti: nec verò mul-  
tum refert, ex tuone illi regno sint, an ex alieno:  
nam ut equis probis vteris, non curans Polonicine  
illi sint, an peregrini; sic etiam hominibus ipsis vta-  
re abiq; discrimine ad tuam regniq; tui utilitatem.  
In quibus tamen deligendis adhibenda est abs te  
ratio diligens: multi enim sunt qui cum ab illa ve-  
ra & germana sapientia longissimi me absint, sapienti-  
am tamen ipsam minificè simulat. Hoc tu pernitio-  
sum genus hominum, ventriq; ac lucro deditum fu-  
ge; intolerantem enim Regem facit, arrogantem, ac  
degenerem: quos tu omnes hac vna regula cogno-  
sces, quam hic ponam. Quemcunq; inhumum,  
arrogantem, aurum, ac plebanipetam videris; hunc  
tu insipientem esse dicito, & tuo conuictu indignum,  
etiam si is barbatus fuerit, tristis, ac superciliosus,  
multorumq; titulorum Doctor eius doctrinae, quam  
ille verè nunquam didicit. Quid ita? quia sapientia  
illa vera, & non ficta doctrina, habet humanitatem  
adiunctam: horret titulos, liberalitate ducitur: ac  
quodam externarum rerum neglectu lætatur. Non  
ergo homines ex titulis tibi deliges, sed ex rebus  
ipsis ad regni tui summam pertinentibus. Tales ho-

mines

mines prisci illi Philosophos appellabant, quòd hi  
eam craderent doctrinam, qua hominum vita regi-  
tur & continetur; vt verissima conuersione omnes  
amatores sapientiæ, sint amatores ipsius Reipub.  
& contrà. Hos ergo tibi adiunges summo studio,  
summaq; tua beneuolentia. Restat ordine quidẽ ad  
parandã sapientiæ opinionem postremũ, sed facul-  
tate haud scio an longè maximũ vt videlicet scho-  
las & gymnasiũ, hoc est, ipsius sapientiæ domicilia  
in regno, vbi non sunt, constituas, vbi verò collap-  
sa sunt, restituas. In quibus iuētutis regni tui in doles,  
ad humanitatem sapientiãq; informetur: & in  
quibus etiã tui subditi à pueris, & bene rem agere,  
& tibi sapienter imperanti parẽre cõ discant. Quod  
si hisce rudimentis neglectis, legibus ac pœnis ad  
virtutem ciues tuos impelles; idẽ facies, ac si quis  
pœna cogit scopũ attingere eum, quem nunquam  
iaculari didicerat. Quare ad augendam sapientiæ  
famam; illud vehementer conferre exiltimes, vt  
Gymnasium Cracouien. quod pro auus tuus con-  
didit constituas: quod ita sanè efficies, si publico  
edicto, hoc istud Gymnasium, perpurgaueris men-  
dis illis infinitis; ex eoq; sustuleris authores illos, nō  
probatos & barbaros, minimeq; regno vtilis, Cor-  
ruptos, Holcotos, atq; Bricottos, Glogouitã item

*Philoso-  
phi veter-  
es qui,*

*Scholas  
necessario  
as esse in  
regno.*

*Academi-  
a Cracov-  
uicn.*

*Turpes  
præcepto-  
res ex Aca-  
demia  
pellendi.*

*Scholæ  
privatæ.*

*Magistri  
quales.*

illum impurum, unde mercede publica dediscenda  
discuntur à tuis, amoveris. Quare publico edicto  
coge collegas illos viros excellentes, pro hac ista  
hominum impurissima fece, recipere in Collegiū  
authores probatos, tam Græcos quam Latinos, ut  
ex hoc ceu fonte quodam puro & nitido, Huat illa  
Regia doctrina, quæ sapientes efficiat tibi ciues tu  
os, regnoq; tuo aptos. Ad eūdem modum scholæ  
iplas privatas summo studio refice, illarumq; scho  
lasticis, non aulicos istos nitentes purpura & bysso,  
sed homines eruditos præfice; quorum opera iuue  
tus doctior reddatur, regnoq; tuo paratior. Proin  
de & in Gymnasijs & in scholis cura; ut opera tua  
cōstituantur fideles magistri, qui demonstrēt, doce  
ant, atq; consuefaciant iuvenes talia à teneris pro  
bare ac agere; quæ bonos, gloriosos, ac felices illos  
matura iam ætate possent efficere: contra verò his  
spretis, atq; neglectis, illi idem magistri, summo per  
suadeant studio, summam turpitudinem, infamiam  
ac miseriam, iuuenibus esse expectandam. Hac tu  
vna & eadem opera, & sapiētes subditos tibi effi  
cies & ipse te mirificè omnibus commēdabis. Pu  
tabimus enim te esse singularem artificem, quoties  
fuerimus hoc tuum opus contemplati: ostendes e  
nim nobis in hoc isto opere imaginem mentis tuæ,  
quod



quod perficere nullo modo poteris, nisi prius ipse sapiens fueris; si quum enim scientis est, posse docere: docebis autem tu ciues tuos, si curaueris, vbi discant, & à quo discant. Noli putare Auguste ad opinionem sapientiae aliam viam esse prater eam, quam vides, nempe (repetam enim) vt ipse te ante omnia regas sapienter: deinde, vt cum sapientibus viuas; postremò, vt sapientes subditos tuos efficias. Hæc prima & summa est Regiæ celsitudinis tuæ commendatio. Nunc accipe huic proximam, quæ etiam ex hac ista ortum ducit. Sequitur enim iustitia ipsa, qua virtute efficiendum tibi est, vt tu in hoc regno iustissimus omnium esse videâre. Nam si tu aut æquè sapiens aut æquè iustus fueris vt sum ego; quid intererit inter me & te, hoc est, inter Regē & subditum? nihil opinor. Quare vt præstare hac ista virtutis laude videâre; iustitiam cole, ipsamq; diligenter exerce, nō solùm hoc ipso vulgari more, quo de illa rabulæ loquuntur; sed etiam hoc isto singulari atq; Regio, quo virtuti præmium, vitio verò sua redditur poena. Cùm enim omnis hominum coetus boni alicuius causa conueniar, danda tibi est opera, vt illud ipsum summum bonum, cuius causa hic regni tui coetus conuenit, præmijs ac muneribus tuis excitetur, foveatur, ac in hoc regno abs te fide-

*Signum  
scientis.*

*Commens  
datio Regis.*

*Coetus  
hominum  
cur inspi-*

*ter re-  
tuti.*

ter retineantur. Est autem illud summum ac postremum bonorum omnium; ut sub tuo iure atque imperio conuenienter legibus atque naturæ omnes in hoc regno viuamus. Hic finis tibi propolitus est: ad hunc tu finem omnem cursum regni tui dirigas necesse est; si hunc istum Polonicum coetum, non diuturnum tantum, sed etiam beatum ac felicem facere cogitas. Quod tu sanè hac via assequere, si curaueris, ne in hoc isto Polonico coetu virtus cedat vitio: neque indignis id abs te tribuatur, quod dignis est tribuendum. Quod si quid tu hic erraueris, dissoluetur hic tui regni coetus, & opinione tua citius dissipabitur. Scuit enim neglecta virtus, furit, ac nimium seditiosa est, relique ipsas communes perire cupit, cum videt se esse relictam. Neque verò aliam causam seditionum regnorumque ipsorum amittendorum puta asse; quam hanc istam vniuersam distributionem bonorum atque munerum. Recense hoc loco Græcorum atque Latinorum historias, id quod te studiosè facere audio; reperiens viros magnos ac excellentes, cum se neglectos esse non ferent, patrias suas funditus euertisse. Iam verò ipsius Tyranni nullum argumentum est aliud, quam hæc ista inæqualitas, siue iniustitia distribuendi. Cum enim Tyrannus sit pestis quædam conflata ex varijs vir-

*Virtus neglecta,*

*Tyranni signum*

rijs, con-

tij, conuersione munerum, ac illorū in improbos collatione; virtutem ipsam infamia quasi inedia quadā extinguit ac delet. Nam vt corpora nostra suo viuūt cibo; sic virtus suo viuūt præmio; quæ, ne qua in libera Repub. extet, omnis Tyrannus curat; apud quem in distribuendis honoribus valent pecuniæ, valent preces, valet compotatio, collusio, scortatio, & illa nutricula Tyrannidis assidua valet adulatio. Ita Tyranni hisce debere se omnia arbitrantur, quos aut vtilitatis aut libidinis suæ norunt esse magistros. Quibus vt tu te dissimilem præstes, in distribuendis honoribus, esto omnium diligentissimus, atq; iustissimus: nihil apud te in petitione valeat pecunia; excœcat enim oculos sapiētum, & subuertit corda iustorum: preces etiam tantum apud te valeant, quantum cuiusq; dignitas ac Reipub. vtilitas postulabit; quæ tantum apud te posse debet, vt boni viri vlrò etiam appetendi sint tibi potius, vt ad Rempub. accedant, quàm vt illam indignis petentibus concedas. Cùm ergo homines ebriosi, effeminati, atq; degeneres abs te aliquos honores petierint, responde illis; honores regni abs te deberi viris veracibus, fortibus, atq; temperantibus, qui & vera dicere, & fortiter agere, & sobriè norunt viuere; quales cùm neq; adulatores,

*Virtutis  
vegetatio*

*Pecunia  
cœca.*

H

neque



Qui hono  
re indi  
gni.

Iustitia  
discrimen  
non agno  
scit per  
sonarum.

neq; effeminati, neq; ebriosi sint; die non honore illos dignos esse, sed poena. Quod cū n feceris, virtus tum in Polonia crescet, algebit vitium, improbitas etiam ipsa desperatione frangetur, atq; infamia: tu etiam ad te amandum, inuitabis hoc modo optimum & praestantissimum quemq; cū te fidelem dispensatorē opum regni viderimus esse, & cū n te vti, non abuti copijs publicis hoc illo pacto cognouerimus. Iam illa altera pars iustitiae, quae legibus continetur, facilius tibi ad absolendum erit, si priorem illam diligentius tractaueris: hanc enim secundam iustitiae partem, putare debes in tua Reipub. quasi medicinam quandam esse sanandorum vitiorum regni tui. Debes tu quidem curare, vt sanum semper praestes Reipub. corpus; in hoc enim summa laus, vt medici, ita ipsius Regis est. Sed tamen, si quae regni tui partes aliquo vitio aliquando laborauerint, illas tu legibus cures aequaliter, idēque facias, quod medici solent, qui incurando non cogitant, sitne diues an pauper, dominus an seruus, ciuis an peregrinus, is quem curant; satis enim illis in medendo est, scire hunc aegrū esse, hocq; vel illo affectū morbo; nihilq; praeterea. Sic tu ad horum modum tolle in iudicando omnem personarum respectum. Interfit sanē aliquid inter hominū

ipsorum

iustitiam dignitatem, sed inter reorum errata nihil  
 omninò interfit. Quod si quid tu inter hæc interesse  
 volueris, etsi personam in iudicio acceperis; nun-  
 quam hanc Rempub. hac ista iniustitia quasi mor-  
 bo quodam liberabis: quærelæ etiam istæ, in qui-  
 bus viuis, & quas exaudis, nunquam conticescent,  
 quæ non aliunde sunt ortæ, quàm quod antè hac in  
 iudicio valebat autoritas, valebat cōditio, vale-  
 bat ipsius personæ respectus: vis etiam sæpè vale-  
 bat, atq; metus: is in iudicio vincebat, qui aut ipse  
 potens erat, aut aduocatum potentem habebat: ita  
 ex hac inæquali iudicandi ratione, nata est ista in-  
 tolerabilis quorundam potentia; quæ cùm in iudi-  
 cio, in compromissio, in sequestro, in arbitrio sola  
 regnaret, ius omne in hoc regno oppressit: pro vno  
 quæ Rege, multos Reges nobis peperit; qui nostris  
 rebus vtuntur vt volunt, iudicant vt volunt. quibus  
 liberi nō videmur esse. atq; ita in prouincijs miseri  
 afflictiq; ab his sumus, ac si nullus in Polonia omni-  
 nò Rex esset vindex maleficij, patronus autem li-  
 bertatis nostræ communis. Attolle oculos Auguste  
 & vide, excuteq; præfecturas regni tui diligenter,  
 in multis nihil reperies, præter crudelissimum quo-  
 rundam dominatum, qui cunctas subditorum tuo-  
 rum res, ad lucrum prædamque suam reuocarunt,

*Multi Re-  
 ges in re,  
 gno.*

*quærelæ*

immunitates sustulerunt, libertates oppreſſerunt, leges violauerunt, calumnias exquifitas iuribus appoſuerunt noſtris, cauſidicos contra nos comparauerunt: quorum fraude ac fallacijs inuenerunt ius, contorſerunt leges, falſauerunt acta publica, conſingunt pericula, bonis pellunt, regno proſcribunt quem volunt, quando volunt, & quomodo volunt. Quid ergo nunc illa minora, non ferenda tamen commemorem? abactiones pecorum, excidium ſylvarum, cædes gregum armentorum reliquumque pecoris, quodcumque naſti ſunt, rapiuntur coloni noſtri, diripiuntur villæ, vectigalia vetita exiguntur, minæ poſtremo neque raro interponuntur. Ita imago nulla in Polonia ab his relicta eſt veteris libertatis. Hæc tanta atque poſtrema regni tui mala, ſunt orta ex inæqualitate iudiciorum ipſorum. In quibus dum dignitate quidam ſe tuerentur, non innocentia, potentia iſta creuit, quæ non ſolum tenuioribus intolerabilis eſt, ſed etiam tibi ipſi, niſi prouides, formidabilis. Quid enim tu contra hos poteris? qui, ſi non alia re, ipſo tamen aduſualitatis iure, non tuis ſed ſuas prouincias eſſe dicunt, & penè hereditarias, in quibus illi regnant ita, vt Regis ratio in prouincijs prorsus nulla ſit: tantum enim iam profece-

*Iudicia,*

*Capitula  
hei.*

omnia



omnia à se, nihil autem à te sperare: sibi omnia, tibi nihil tribuere: se timeri, tui autem nullam rationem haberi. Ita illud dulce Regij præsidij nomen, quod apud maiores nostros summum contra iniuriã fuit, totum sublatum est: exitiale siquidem illud iam est factũ, quod salutare olim fuit. Si quis præfecto rapienti, spoliante, ac postremò intentanti obiciat illud, **SCIET HOC REX, DICAM HOC REGI, CONQVAERAR REGI**, nimium acerba ac funesta hæc mihi redditur vox; conduplicatur enim calamitas: geminantur mala omnia: & nisi procidens veniam pro hac ista voce missa petã; non villa tantum, neq; filia, sed patria ipsa vitæque est mihi deferenda. Tantũ n nobis obest Regiæ potestatis tuæ appellatio; vt nulla res apud præfectos nobis obsit magis: ita, quod oppressis solatio debuit esse, exitio iam est facta. Quare cò miseriarum iam venimus, vt si in nonnullis prouincijs, quempiam casu requiras, cuius nam sit; paucos reperies, qui se Regium esse dicat: pro se enim quisq; certatim respondebit, se huius, vel illius præfecti esse; tuum autem qui se esse dicat, reperies planè neminem. At hæc misera responsio non beneuolentia aliqua, aut beneficio à nobis exprimitur, sed vi ac metu, atq; crudelissimò rerum omnium cruciatu. Quamobrem huius rãæ

*Libertas  
tantum  
inacta.*

*Provinciæ  
æ regni  
visendæ.*

ac tam fœdæ postremaq; seruitutis, sit aliquando, vel te Rege Auguste, finis aliquis: satis diu iam miseri fuimus: satis seruiimus: satis omnibus iniurijs oppressi sumus: liceat iam tandem respirare aliquando: liceat tibi soli parère, ac æqualiter cum omnibus æquo iure viuere; quod tùm fiet, cùm nō tantum titulum, sed vim quoq; & potestatem tuā Regiam ex æquo omnes in prouincijs fuerimus experti. Quod si feceris, cessabit hic communis luctus: cessabunt quærelæ: cessabunt etiam illa miserorum vota, Turcæ dominatum præoptantium. Compesce igitur hos, qui in iudicijs regnare, ac in comitijs soli omnia posse volunt; quiq; conuentus ipso particulares, nuncios terrarum, iudices, subindices, notarios, succamerarios, ac commissarios, ad opprimendum nos, ad infirmandas leges, ad euertenda iudicia, ad constabiliendam postremò potentiam suam composuerunt atq; instruxerunt; ut hoc modo soli omnia in hoc regno possint, utq; tu præ illis quiduis potius, quàm Rex esse videaris. Quod si tu hoc loco à me requiras, quodnam remedium hisce tot incommodis afferre queas; dicam, quod sentio. Regum in Polonia veterum sapientia mihi vehementer probatur, qui certo tempore anni, omnes prouincias huius regni obibant, id quod

liquet

liquet ex his adhuc, quos officiales terrarum vocamus, quorum nomina retinuimus, rem autē ipsam summo cum detrimento regni amissimus. Sūt enim singulis in prouincijs vt scis, succamerarij primū, præsēcti cubiculi Regij, sunt dāpiferi mensæ ministri, sunt venatores, sunt etiam iudices ipsi, quasi quidam syndici Regis, prouinciali iudicio præsidentes: quos apparet in singulis prouincijs ideo fuisse olim institutos; vt venienti anniuersario tempore in prouinciam Regi, præsētō adessent. Repete Auguste Rex verus atq; adēō patriū exemplū: nūquam domicilium vitæ certo in loco ponas: versare vbq;: notus fias vbq;: confer te ad omnes regni tui partes: lustra prouincias: audi quærimonia: puni fontes: oppressos libera: sitq; apud te præsēcturæ legitima adimendę aduitalitatis causa, oppressio milerorum atq; calamitatis. Quod cū feceris, solus hoc pacto eris in Polonia Rex: solus tutor & patronus omnium: honoremq; tuū Regiū alijs non dabis, neq; cum vllō subditorum tuorum hoc pacto illū communicabis. Nos etiam ipsi, tum demum desperare desinemus, cū auxilium tuū præsēns, quasi nūmen quoddam nobis adesse senserimus: quæremur enim te præsēnte liberē: exoptabimus liberē: contendemus etiam cum præsēctis

te disce-



*Amicitia  
rationem  
iudicis  
non feren-  
dam.*

*Egregiū  
Augusti  
factum.*

te dilceptatore liberè. Nunc verò, quia longissimè à nobis abes, raroq; nos inuisas; prædæ atq; direptioni præfectorum expositi sumus, ac in misera quarelarum tempestate assiduè viuimus. Hoc igitur tu ante omnia facies. Deinde cura, ne quis senatorum causam in senatu agat alicuius, quod istecum pro rata parte, quodam modo communis sit huius regni iudex. Iam verò indicenda sententia, cura, ne quis senatorum dicat illum amicum, hunc verò seruum suum esse. Quid enim potest dici aut fingi indignius, quàm necessitudinem prætexere iniuriæ, aut te communi omnium domino audiente, seruum quempiam subditorum tuorum à quopiam in iudicio tuo appellari? Quare ut hic error tolleretur, fac idem in Polonia, quod te aliquando in Lituania fecisse fama est: cum enim in Lituanico senatu (ut dicitur) diceret quidā reum quendā necessarium suū esse, ut ne is propterea suo loco rogaretur, sententiā vetuisti. cōmemorabile hoc sanè exemplum est, & ad commendationem tuæ iustitiæ longè omnium maximum: quod ut in Polonia quoque repetas, abs te petimus. Quare te rogamus, atque obsecramus per fidem tuam, per hanc inuictā dexteram, per tuum iusiurandum, quod ex æquo omnibus abs te datū, quasi pignus quoddam auxi-

Ij Re-

ij Regij nobis est; vt nos hoc pacto spoliatos, euer-  
 sos, ac collapsos erigas, reficias, atq; restituas, no-  
 bisq; afflictis manum hanc tuam tot seculis spera-  
 tam atq; exoptatam, aliquando porrigas, nosq; ex  
 histâris malis eximas. Quod si feceris, dabit tibi  
 Deus tanquam alteri Salomoni ad iudicandum cor-  
 sapiens, vt magna iustitiæ opinione ac laude sis a-  
 pud omnes: hoc isto modo præferim, si ad hanc iu-  
 stitiam ciuilem, diuinam quoq; iustitiam adhibue-  
 ris, quæ pietas in Deum est. De qua dicam breui-  
 ter. Neq; enim speres aliquid te in hoc regno boni  
 posse efficere, nisi habueris oculos mentis tuæ illu-  
 minatos diuino illo lumine, sine quo, vt verè cani-  
 tur, nihil est in homine. quod vt menti tuæ luceat;  
 cura, vt illud lumen semitarum nostrarû, quod est  
 verbum Dei, purum ac integrû tradatur, audiatû,  
 atq; in regno tuo exerceatur. quod sanè fieri ne-  
 quit, nisi hoc istud verbum exemeris è tetro quo-  
 dam atq; fœdo rerum abusu: in lucemq; è tenebris  
 ac in conspectum regni tui produxeris, opera eorû  
 fidelium hominum, qui possint etiam alios docere:  
 qui cûm lucernæ quædam istius verbi Dei sint, ca-  
 uebis diligenter, ne cui nebuloni rudi, ac plane ne  
 poti, mandes sacerdotia, quæ tantò ampliora eîr,  
 quantò maior in deligēdis ad ea sacerdotibus cura

*Salomon  
 nis sapien-  
 tia.*

*Sacerdos  
 tia perdi-  
 tis negan-  
 da.*

abs te

*Incommoda  
da tunc  
sunt unde.*

abs te adhibebitur. Nemini apud te in his adipiscendis suffragetur genus: nemini preces: nulli pecunia: noli pati, ut Episcopatus ipse, sit apud te adulationis præmium, & præbenda assentationis merces: noli audire illas nefarias orantium pro aliquo preces: **HIC TANTVM MAIESTATI TVÆ SERVIVIT, TANTVM SVDAVIT, TANTVM EXPENDIT, DENIQUE TANTVM DAT, TANTVM PROMITTIT.** An tu putas qui hac via ad Ecclesiam Dei obrepunt, posse illos in Ecclesia aliquid boni efficere? Cæci isti sunt, mihi crede, ac crucis Christi inimici, furorēq; ac amentia in Ecclesia Dei ferūtur præcipientes: ex his Hypocrisis nata est, præstigiæ item verbi Dei ac fallaciæ ab his opprimitur Euangelium, ac Christus ipse ex multorum cordibus funditus tollitur. Nec mirum: non enim zelo charitatis fraternæ, non pietatis propagandæ studio impulsi sacerdotes sunt hi facti; sed ut, aut lacunam rei familiaris expleant, aut fratres inopes iuvent, aut ut dominantur, aut omninò ut otiosi sint. nihilq; in omni vita agunt. Quare cum isti questū putant esse pietatem, non tantū non præferunt lumen errantibus, doctrinam imperitis, spem desperatis iustis; sed illam extinguūt, delent, ac radicibus omnem ex animis euellunt hominum: Fur enim

Christo



Christo teste, odit lucem, quòd vereatur, ne lumine  
 verbi Dei illato, furta illius coarguantur: idcirco  
 isti vt lateant, inuoluunt se in tegumento ouium ipso-  
 rum simulationis, personamq; sibi sumunt veteris san-  
 ctitatis, cum tamen intrinsecus, nequissimi sunt om-  
 nes lupiq; rapacissimi: qui hoc solum curant, ne  
 plebs verbo Dei admonita, ipsos in ouium veste lu-  
 pos esse agnoscat, illosq; relinquat, quæstumq; huic  
 pecori, quasi pabulum ac glandem adimat. Quod  
 ne fiat, coniurauerunt isti mihi crede, in verbum  
 Dei, atq; in illius veros & legitimos professores:  
 qui, ne in Ecclesia vlli sint, vides, quàm illorū iam  
 exarserit furor. Qui, ne tantum possint, quantum  
 velle videantur; suscipies tu causam pro tuarata  
 parte ipsius Ecclesiæ: ad exemplumq; Ezechie Re-  
 gis confringes hunc istum æneum serpentem, hoc  
 est, quætuosam quorundam religionem: per pro-  
 uincias etiam Episcopos institues, non oblandito,  
 neq; e mentito, sed legitimo atq; pio suffragio, qui-  
 bus adiunges eadem censura Canonicos, non hos  
 rogatos, aut palliatos aulicos, sed illos, quos cogno-  
 ueris omnium iudicio esse probatos. Quod si fece-  
 ris, liberabis regnū tuū, religionum nouarum me-  
 tu: nullas hæreses metues, ac nullam ipsius religio-  
 nis conuersionem pertimesces; nihil enim est san-

*Abusus.**Ezechie  
3 lus.*

*Veri sa-  
cerdotes*

Atus vero Sacerdote, nihil ambabus, nihil etiā ad  
imitandum vulgò propositum magis; quales cū n  
nata fuerit plebs, ad illorum præscriptum viuet,  
pacemq; ac tranquillitatem tuebitur. Tales ergo vt  
sacerdotes regnum tuum habeat; maxima parte in  
te est situm, quos tu ipse in summa veneratione ha-  
bebis. Inprimis autem Episcopos ipsos, quos vica-  
rios Christi, & patres regnitui, ac clauigeros eter-  
næ vitæ existimare debes, tantæq; dignitatis atq;  
præstantiæ; vt tua Regia dignitas, cū n Episcoporū  
maiestate, nulla ex parte sit cōferenda: quod si est,  
vt certè est, sūmo studio curabis, ne qua in re hūc  
istum sacerdotalem ordinem offendas, neuē illum  
conturbes. Et quoniam me tibi fidelem subditum  
esse semel sum professus, addam etiam illud, teq; li-  
berius, clementia confusus tua, hoc in loco admone-  
bo: nempe vt illam abominationem, quā Regum  
pestis assentatio in Poloniā introduxit, tollas quān-  
primum de medio, quæ illa summa est, ac detestan-  
da: Cū Episcopus vestibus sacris indutus, ac illa  
redimitus infula, tum etiam sacrificans, ac Christū  
dominum ad aram representans, tibi venerabun-  
dus procidit ad pedes cū turribulo, cruce, ac libro  
Euangelico; quomodo hanc tam horribilem faci-  
em huius tantæ venerationis sustinere potes ō Rex?

*Episcopo  
sacrifico  
cantes.*

Pilatum

Vilatu me te an Herodem impiam vis existimari,  
 illo horreando Christi Dei tui obsequio? cur autem  
 tu vice hac conuersa, non eum honorem potius ha-  
 bes Episcopis? præsertim cum subiectus illis sis, e-  
 umq; honorem Episcopo debeas; nonnulla tua cum  
 venia, tanquã subiectus præposito, filius patri, ho-  
 mo autem Deo Christo & domino tuo, quem totũ  
 Episcopus sacrificans exprimit illis vestibus, illis in-  
 fulis, deniq; illa totius sacrificij actione. At non pa-  
 titur, inquires, Maiestas mea, vt me ita submittam.  
 Multò minus illorum fert Auguste Rex, si veritatẽ  
 ad rationem reuoces. At ferunt, inquires, hoc Epi-  
 scopi. Ferunt Auguste, fateor, & magno quidem  
 cum suo & Ecclesiæ dedecore ferũt; quia id quod  
 sunt, se esse aut nesciunt, aut non sentiunt: molesti  
 etiam tibi quidam illorum esse nolunt; ne quid for-  
 tẽ, aut de spe, aut de ambitione apud te perdant.  
 Ioannes quidam Lubrantius, cuius multa dicta atq;  
 facta in Polonia feruntur, quendam Episcopũ pa-  
 lã reprehendisse dicitur, cum is Episcoporum  
 primus in Polonia, hoc isto nouo more ad pedes pa-  
 tri tuo prociderit cum turribulo sacrificans. Hic  
 tum Lubrantius, vt erat concitator, indignã, ait,  
 rem in Poloniã inducis Episcopo. Tibi quidem, in-  
 quit ille, ita credo videri, quòd Posnaniẽ. Episco-



*Caroli V.  
exemplū.*

pus iam sis. At ego ne diutius Præmissiē. sim, hac ista noua via hodie efficiam. Ita Episcopus ille, quā via Præmissia exiuit, eadem nouum hoc uenerationis dedecus in Poloniam introduxit. cuius exemplum causa peccandi tibi non debet esse: maiusq; pondus apud te habeat prisca illa veterum pontificum authoritas, quā ista huius Episcopi noua. Imitare hac in re Carolum Quintum, Cæsarem, diuinum hominem, qui in pontificis Romani sacrificio minister summa ueneratione sæpè fuit: porro tu in tuo regno idem es, quod Cæsar in suo imperio: Episcopus uerò in Polonia, idē est, quod Pontifex Romæ. Quare si Pontifex ipse nunquam Cæsarem illo modo ueneratur, nec Episcopus quoq; te Regem debet uenerari; paria enim hæc sunt, vnius & eiusdem ordinis; ut quantò Cæsar à Pontifice superetur, ita ò quoq; tu ab Episcopo superare: & quod Cæsar Romæ tribuit Pontifici, hoc idē tu in Polonia tribuere debes Antistiti: & quod Pontifex non debet Cæsari, nec tibi Antistes debet Regi. quo sane argumento honestè, ac piè, hanc idolomaniam, repudiabis abs te: quouelq; sacro interfueris, semper autem interesse debebis, toties te non Regem, sed priuatum hominem, eumq; peccatorem adesse illi sacro existimare debes. Et aut parē cæteris qui

aderunt,

aderunt, aut etiam multis, immò verò omnibus inferiore, vtille diuinus honor ab Episcopo tibi homini peccatori non debeat exhiberi: sacro verò peracto, cùm ad tuum opus Regiũ redieris; tũ tanè Rex esto: sume gladiũ, quem tibi Deus dedit ad vindictam malorum, laudem autem honorum. In Ecclesia verò nihil minus esto quàm Rex, Episcoporum quodammodo ibi regnum est; tu autè non sacerdotum sed Reipub. ipsius Rex esto: quam Rempub. cùm sapienter, iustè pièq; domi administraueris, eam quoq; vt tutã foris præstes, curabis: des que operam, ne nos poeniteat infirmitati diffisos nostræ adiumenta fortitudinis tuæ quassasse. Cùm enim vndiq; hostibus circũsepti essemus, vt ab his tuti simus, te custodem atq; ducem requisuimus; vt te agente & vigilante solo pro omnibus, salui essemus cum liberis, coniugibus, fortunisque nostris possemus. Quare, sis tu sapiens Rex, sis iustus, etiam licet; tamen si te imbellem esse cognouerimus, nihil habentem nequorum ac virium; nihil tibi proderint apud nos cetera, quantumvis ea in te fuerint magna & præclara. Hæc enim isti, de qua loquor, fortitudo propriè virtus dicitur, quod sola plane viros efficiat: qui qui Reges carent, imbelles, atq; effeminati dicuntur, abiectiq;, & qui ex contumelia

*Regis imperiam vbi.*

*Respub. foris tua reddenda.*

*Sardanapalus.*

nomē traxerūt, Sardanapali vocitātur. Fuisse enim ferunt Sardanapalū Phrygem perditæ nequitia Regem: quē cū miles Assyrius quidam inter fœminas nentē deprehendisset, illū interemit; indignū ratus, Assyrios viros fortes subiei fœminæ. & meritō quidē: nam qui regnare vult, opus illi est ante omnia, animo magno atq; excelso, qui hæc humana inferiora ducat esse dignitate sua Regia: qui inhonestā non solum hæc summa, sed etiam ista minima magnopere fugiat, honesta contrā appetat, ac illa etiam morte, si opus sit emat: dignitati seruiat: emolumenta publica cūret: ac regnū vita propria charius habeat. Hoc animo conuenit esse Reges: hoc qui carent, Sardanapali sunt, hoc est, miseri atque contempti Reges: qualis Miesco in Polonia olim fuisse memoratur. qui cum à patre Boleslao Chabri clarissimo ac fortissimo viro regnum Poloniæ opulentissimum copiosissimūq; accepisset, illud Richsæ vxoris libidine inertiaq; sua dissipauit. Qui vt cōtemptus in Polonia vixit, ita etiam infamis ob nequitiam obiit. Prætereo Ludouicos, taceo multos alios, qui præter ipsum nomen Regium, nihil habebant Rege dignū: nec propter aliud, nisi quod & animo deficiebantur, & studio ad regnandum apto. quorum casus & infamia te admoneat, vt ijs spectis

tibi

*Miesco  
ignauus.*



tibi ad imitandum proponas Boleslaos illos veteres, Vladislaos itē, atq; Casimiros auos tuos, & imprimis Sigismundum patrem tuum, qui in Polonia optimi Reges ac fortissimi viri fuerunt, ad quorum exemplum adolescentiam tuā exerce. Et vt illam ex otio in negotium regni tui transferas; laudem & gloriam tibi proponas: ad quam, infamia aliorum te exhortetur: viuas in labore: tibiq; assidue versare, vbi metus adest aliquis, qui tibi somnum adimat, qui te excitet ac vexet quotidie, tibi que molestus semper sit; vt is tuo secum conuictu, voluptatē venenum adolescentiæ tuæ abs te pellat, teq; doceat, quomodo oportet, & vbi oportet, & cum quibus oportet Regem viuere. Hoc eodem monitore atq; magistro, animus ipse tuus erigetur, in omnesque partes tanquam arcus intēdetur, vt acrius sentiat, celerius occurrat, venientiaq; mala paratius excipiat. Hic idē te laudis cupidum, prouidum, ac animum spe bona imbuat, neque de salute regni in periculis vnquam te desperare sinat; omnia enim in metu experiri videbis, vt nihil eorum omnium quæ ob sint, quæ uē tibi prosint ignores. qua ex re nascetur tibi, domi fides, foris verò summa authoritas: putabunt enim tui hostes, rem sibi esse cum viro strenuo, perito, animoso, atq; spe optima pleno, nō

*Exempla  
regum bo-  
norum.*

*Virtus  
Regis hoc  
si formis  
dabilis.*

*Russis.*

cum ignauo, imperito, degenero atq; stolido. Quæ opinio nō minus tibi apud omnes proderit, quā profunt arma tormētaq; bellica. noli enim putare, hostem alia re vlla animosum magis in pugna reddi, quā opinione speratæ victoriæ, quæ tota ducitur ex aduersarij aut indignitate, aut infirmitate. Quis enim vigilans se non putat vincere posse dormientem? aut quis sobrius ebrium? providus negligentem? deniq; paratus imparatum, se non putat opprimere? Instat enim audens virtus vitio, ibique illa exultat magis, vbi vitium plus videt valere. Quare vt in te omnia, quæ ad fortitudinis opinionem attinent non solū excellat, sed etiam alijs excellere videantur; confer iam te nunc, ad eas regni partes, quæ magis hostem metuunt. Imprimis autem in Russiam ipsam abi, quæ multis hostibus, ijsq; assiduus est exposita: obi hanc prouinciam, Auguste: recognosce illius munitiones: infirma illius cōsidera: præsidijs etiam firmis muni: fac nobis fidem, te eum Regem fore, qui Scythas, Valachos, atque Turcas poteris ab ea prouincia prohibere. Hoc ede specimen iam nunc Auguste Rex, nosque non Vilnæ, neque Cracouiæ, sed in Russia doce, quantum confidere de tua virtute debeamus. Sint ille vrbes receptacula sacerdotum & mercatorum,

non

non virtutis neque militiæ tuæ. Otius ergo hinc in  
 Russiam confer te: viri fortes comitabuntur te: ga-  
 leæ, non infames illæ Mascharæ, te sequentur: deni-  
 que milites ac Equites illi Poloni ( non hystriones  
 neq; mimi) tecum in Russia viuent: quorū fremi-  
 tū cū ex Camenetio, aut Bratislauio, aut Kiouio  
 vicina exaudierit Scythia, Valachia item atq; Tur-  
 cia, dicet perculsa metu: Hui, tam citò! Rex nouus  
 hīc certè adest: certè vigilat: ac malum machinatur  
 nobis. Quod si tu alias res ages, horeisq; puel-  
 larum Vilnæ, aut mascharis Cracouiæ occupatus  
 fueris; & tuis risui, & hostibus contemptui eris: va-  
 stabunt, incendunt, prædas agent impunè: tum eti-  
 am, vt hominum genus est dicax, ac contumelio-  
 sum Scythæ, repetent sæpius i lud insultando, Diet-  
 ko, Korol nesperdit. Quod ne fiat, intermissis omni-  
 bus rebus in Russiam abi quamprimū: idemque  
 facias, quod in noua villa boni patres familiās faci-  
 unt; qui mox vt sunt nacti, obeunt villā, singula in  
 ea inspiciunt, cum villico deliberant, hocq; & illud  
 opus exercendum parant. Idem & tu facies, vt se-  
 pulito mox patre, comitijs etiam absolutis regnum  
 obeas: periculosiores illius partes inspicias: centu-  
 riones recognoscas: exercitus lustres: præsidia col-  
 loces: totumque opus belli diligenter pertrahes.

*Srenuus  
 Rex hoſtē  
 terret.*

*O pueri  
 Rex iſte  
 excors &  
 ignauus.*

*Exerci-  
 tus luo  
 brandus.*



Quod si feceris, dici non potest, quàm amabilis tu  
 is, quàm verò formidabilis hostibus, hoc isto modo  
 fueris: Cyrus alter, atq; Agesilaus, ac ipse Alexan-  
 der Macedo, omnibus tam domi quàm foris esse vi-  
 debêre. Atqui ego prolixius, quàm instituerâ, hæc  
 ad te ideo scribo, quod te in Lituaniam redituum  
 mox comitijs absolutis, rumor est. Quod ne facias,  
 te per dignitatem tuâ Regiam, quæ tibi esse charis-  
 sima debet, oro obtestorq;. Nam si tam citò ac vix  
 salutatus Rex à nobis Vilnâ redieris, pessimè (pa-  
 ce tua dicam) existimationi tuæ apud omnes cons-  
 sules: dicemus, euntemq; talibus vocibus perseque-  
 mur: O Cyre noster, tam ne citò hinc? cur vitas os-  
 culos? cur fugis lucē? aut illud: Hoc est Regem esse?  
 aut, hic si sciret, quid sit Rex, in Lituaniam ne iam  
 rediret. Quod ne accidat, acquiesce nūc precibus  
 meis, & abiecto Vilnæ desiderio, mox te ostende in  
 armis, Russiq; te ad videndum & pertractandum  
 præbe. Hostes etiam tuos perterrefacias aduentu  
 subito in Russiam tuo; ita ut omnis illa lues Asiati-  
 ca, sciat te, vigilantem Regem nobis datum esse, ac  
 regni huius fidum custodem. Verùm hæc nos fru-  
 stra te monemus, ac præscribimus tibi omnia, nisi  
 tu habueris domitas cupiditates tuas; quæ cum in-  
 ualuerint, omne sensû humanitatis virtutisq; è no-

bis tol-

*Russorum  
 quærelæ.*

bis tollunt. Quemadmodum enim quidam morbo aliquo, & sensus stupore, suauitatem cibi non sentiunt; sic cupiditas libidinosa atque præceps, stupida adolescentiam reddit, iniustam atq; mollem: occludit illi oculos, ne perniciem suam videat: aures etiam illi obturat, ne verba salutaria audiat: solius veneris contactu illi inculcat; ad cuius usum, cuncta visa, audita, odorata, ac gustata vertit: qua ut liberius perfruatur, iuuenilis ætas, pudorem illi ante omnia toluit, cum quo virtus vna perit, omnisq; rerum honestarum cura, cuius rei illud triste quidem exemplum, sed ad cauendum apprimè Regibus utile à Poëta describitur hæc versibus:

*Libido Regi fugiens ad.*

Non ceptæ assurgunt turres, non arma iuuentus  
Exercet, portusue aut propugnacula bello  
Tuta parant, pendent opera interrupta minæq;  
Murorum ingentes, æquataque machina cælo.

Vides ut Dido illa infelix, nouam cui condere Iupiter urbem dederat, libidine quasi peste correpta quadam, omnia negotia Reipub. intermiserit. Sic illi extorserat libido è manibus totum opus regni: torporem verò, atq; rerum neglectum ingesserat. Fugit enim laborem libido, corporique parcens, soli Veneri illud seruat illibatum. Et cum to-

tum hominem libido occuparit, ita illum miserum facit, ut illum alieno corpori, tanquam Prometheum Caucaſo affixum reddat, ut non amplius iuris ſit ſui: facitq; ut in alieno corpore viuat, ab illo circumagatur, hucq; atq; illuc miſerandum in modũ circumferatur. Illam enim quam amat, ut idẽ bonus canit Poëta,

*Absens abſentem auditque videtque.*

*Amantes  
miſeri.*

Ita omnis libidinoſi animus miſer eſt, ut alienum ſemper intueatur corpus, negligat verò ſuum, ſeq; iplum indigniſſimè profundat: nihil magni, neque quod homine ſit dignum, homo libidini additus, cogitat: non dignitatis illi cura eſt, nõ publicæ utilitatis: immerſuſq; in hoc coeno, aſper ſibi ipſi eſt, inhumanus, ſæuulq; ad euntibus, qui alieno arbitrio viuens, ut ſuauius inſaniam, adhibet conuiuũ, potat, nudus ſultat: & ut omnem faciem deponat honeſtatis, incedit maſcharatus. Atqui hæc ſunt incubula Neroniana Auguſte Rex: ab his ille initijs profectus, ad euertendum imperium Romanũ acceſſerat. Cũ enim media in libidine ipſius arderet furor, vinumq; quaſi oleum furori ille ſuppeditarer, quod flagitium ille in ſe nõ admiſit? quo ſcelere Romam non confecit? quos homines non occidit? leges non euertit? quam pudicitiam, quam religionẽ



religionem ex vrbe non eiecit? At illud monſtrum conflatum erat ex libidine, quæ temulentiam peperit, hæc verò iracundiam. ita Nero cū in humana forina quaſi tres quaſdam immanes beluas gellaret, nempe libidinem, temulentiam atq; furorem; quem illius hominis motum, quam agitationem, quos ad maleficium impetus fuiſſe cenſes? proponet tibi animo: ſi quis in cutem humanam inſueret hæc tria efferata animalia ſimul, Aprum, Vrfum, & Leonem, quæ ſpecies quaſo illius cutis eſſet? quæ agitatiō? nā tu malleſtalem cutim, cū in iactationem ipſius ac rugitū horribilem videres, cœlo potius quā ex aliquo loco vicino aſpicere. Cuiusmodi cū Nero eſſet, Romanum quidem deuorauit imperium, ſed tamen poſtea ipſe ſe vltus eſt: ipſe enim ſe poſtea interemit, ſeraſq; licet, debitas tamē poenas Reipub. perſoluit. Hunc exitum habuit illius libido, quæ incitata violentia ac furore incenſa, poſt crudelem matris cædem, in tartara præceps abiit. Ergo huius exemplo tu cautius viues, memorq; ſis, nullum Regem malum eſſe natura, ſed conſuetudine effici. Qui enim Rex ſe cupiditate priuū obſtrinxit praua, deinde potat aſſiduē, poſtea autem furit, vt hodie ita & cras; certò certius ſcito, hunc Tyrannum fore nequiſſimū, Neronique ſimilimum.

*Nero qualis.*

milimum. Proinde in hac tua iuuenili ætate, præce-  
 pto Dni Pauli, fuge libidinem; vt hac liberatus, fa-  
 cilius temperatè, mansuetèq; viuas: in eaq; plus  
 ætate, virtus tua, Regiaq; dignitas apud te possit.  
 Quo autem alio cupiditatem libidinemq; ineuntis  
 ætatis tuæ coërceas, quàm eo, quod præcepit Apo-  
 stolica vox: Vnusquisq; inquit, propter fornicar-  
 tionem habeat vxorem suam. Vxorem ergo ducas,  
 quæ ferocem adolescentiam tuam, suaq; sponte in  
 libidinem procliuem, in officio contineat. Vxor er-  
 go ipsa sit modus atq; finis eius cupiditatis, quam  
 natura tibi ad procreandum largita est: sine qua,  
 vxore inquam, adolescentum vita, soluta, vaga, in-  
 certa, impudica, infamisq; est. Quare cum absque  
 vxore te continenter, sobriè, ac mansuetè viuere  
 non posse cernas; summa cura hanc tibi confestim  
 deliges, cum qua ætatem benè ac pudicè exigas.  
 Et quoniam tu duas personas sustines; alteram pri-  
 uati hominis, alteram Regis; meminisse debes in-  
 ducenda vxore, te hæc duo spectare oportere. Pri-  
 mum est vt tibi ducas vxorem, cum qua tu cibes:  
 Secundum est, vt habeas Reginam, cum qua nobis  
 regnes. quod si ex matrimonio tuo alterum horum  
 defuerit; imperfectum illuderit, minimeq; probabi-  
 le. noli enim putare, eandem esse rationem nuben-

*Remedia  
 um libidi-  
 nis vxor.*

*Vxor Re-  
 gia quas  
 lis.*

di Re.

di Regum ipsorum, quæ est priuatorum hominû: homo enim priuatus ipse sibi ducit vxorem, in eoq; tam bonum quàm malû illius solius est qui duxit: nullius præterea alterius; sat tamen benè duxit, si honestam morieramq; duxit. At Regum alia ratio est: neq; enim est curandum tantùm Regi, vt vxorem bene moratam morigeramq; ducat; sed vt ea quoq; commodo emolumentoq; sit regno. quæ regnum copijs ditet: noua societate iuuat: pacē populis conciliet: ac dignitatem, authoritatē, & maiestatem regno adferat. quæ non tantùm vxor, sed consors, non thori solû, sed etiã regni tui sit. Quã etiam ob rem, vt sociâ regni vxor Regis videatur esse atq; particeps, Regina vetusto more ad instar Regum ipsorum vnguntur, coronantur, ac Reginae Dei gratia appellantur, atq; ita saluantur. dotesq; ipsarum certis in possessionibus ipsius regni assignantur. Talem tu vxorem Ferdinandi Romanorum Regis filiam Auguste duxeras, quæ incredibiles felicitates huic regno videbatur attulisse: famam primò egregiam, morum atq; pudicitia: deinde totius ferè Europæ societatem, ac foedus cum Carolo Cæsare, & Ferdinando Rege: pacem item cum Germaniæ principibus: summâ postremò beneuolentiam multorû hominum. Quæ quoniam fa-

*Commoda  
coniugii  
Regii.*



to nobis aduerso nuper extincta est, huic tu similem queras quamprimùm, quæ eadem bona tibi regnoq; tuo afferat, quæ illa attulerat. In eoq; sanè esto diligens. Si enim tu in despondenda tibi vxore rationem tui tantùm habueris, non autem etiam nostris; quanta Rempub. mala sequentur, vide. Primò, illa nobis erit inuisa ingrataq;. Deinde te ipsū odiosū exosumq; nobis reddet. Dolebimus enim te rationes tuas priuatas potiores duxisse commodis nostris publicis. Tum si quod bellum finitimū, aut si quæ vis externa nobis fuerit molesta; tuum matrimonium accusabimus: de te ipso quæremur, ac dicemus: potuit hoc bellū non accidisse nobis: potuit pax in rer nos & finitimos nostros constare, si Cæsaris filiam, aut Ferdinandi, aut illius, aut istius præpotentis Regis, Rex noster vxorē duxisset: nunc verò, cū is desertam ab amicis duxerit, solisumus relictī. in medio vndiq; angustiae sūt nobis: ab Aquilone Moschouia nos premit: ab Oriente Scythia atq; Valachia: à Meridie Turca ex Vngaria: ab Occidente verò Germania etiam nobis est infesta. nusquam auxilij restat spes: vndiq; nos metus ambit & formidat: actū est: perimus vnus adolescentis culpa. Tum etiā in aurē fidelem alter alteri illud insulurrabimus: Quid? hoc nē nos feremus?

*Hofes  
Polonix.*

vt vni-

vt vnus hominis caula tantum regnum pereat? tot  
gentes atq; nationes perditum eant? tamq̃ue vetus  
atq; potens Respub. pereat vnus adolescentis libi-  
dine? Tales voces erunt in ore nobis, & alię multę  
conſimiles, quans nunc animus meminiffe horret;  
difficile enim eſt non dicere, cūm doleas. Quod, ne  
accidat, diligēter prouidebis; ſenatuſq; tui iudicio,  
vxorem tibi deliges, & tuo cubili, & hoc illuſtri re-  
gno dignam: in eoq; imitabere auum tuum Caſi-  
mirum, patrem tuū item Sigismundum, qui ductis  
vxoribus, regnum hoc ſtabilierunt. Duxerat enim  
auus tuus vxorem filiam Alberti Archiducis Au-  
ſtrię, qui idem Rex Romanorum fuit: pater autem  
tuus matrem tuam clariffimā & nobiliſſimam foe-  
minam, ex veteri Regum Neapolitanorum familia,  
in matrimonio habuerat. hos ſequere potius, quā  
Vlaſiſſai proaui tui factum deuium, qui magna in-  
uidia ac ſumma obuectatione vxorem ē ſuo regno  
Granouſkam viduam duxerat; probam quidem il-  
lam & honeſtam, ſed vxorem tamen priuato alicui  
homini aptiorem quā Regi: quę tamen ipſa duos  
bus annis non plus cum Rege viuens, cum publica  
totius regni gratulatione, non vnctā, neq; corona-  
ta, neq; Regina appellata, deſūcta fuit. Tantū o-  
diū patrum noſtrorū in illas nuptias fuit. In cuius

*Exempla.*

defunctæ locum, Vladisslaus proauiam tuam duxerat Zophiam Russiæ ducem. Sume tibi ad imitandum ex proauo tuo, quod honestum Regiumq; in illo fuit: quod verò inhonestum, ac turpe in eo videris; id fuge ipse, atq; repudies, & ne repetas vetera. proxima ista exempla patris & aui tui propone tibi: hos tu sequere: hos imitare: ad illorūq; exemplum duc vxorem Maiestate tua dignam; quæ hisce perturbatissimis temporibus iuuet regnū tuum nouis societatibus atq; amicitijs: pace item ac fœderibus illud muniat: & in illo quietem, otīū, ac tranquillitatem constituat; vt tu summa hominum beneuolentia, honestissimè, ac sine vlla obtre&atione, in Polonia cum illa regnes; vtq; cum vxore sociæ tuæ adolescentiæ, ac consorte thori tui, diu viuas, fausto feliciq; omine; vt nos ex tuo sacrosancto thoro habeamus duces, principes, atq; Reges, indubitatosq; regni tui hæredes. Talem vxorem cum nactus fueris, tota Polonia venienti se illi obuiam effunder: aduentum gratulabitur: occurremus illi cum canticis & choris, læto pæane, nouā sponsam tuam, Reginam autem nostrā consalutantes; quam introducemus in thalamum matris tuæ clarissimæ atq; castissimæ foeminae, veluti sanctam quandam atq; pudicam Rebeccam in tabernaculum Saræ vt

tu cum



tu cum illa lætère Djs hominibusque approbanti-  
 bus; utq; ex ea videas filios certos filiorum tuorum,  
 & pacem super Israel. hoc & te facere, & nos opta-  
 repar est. His tu præceptis Auguste Rex atq; ad-  
 monitis, temeritatem adolescentiæ vinctes: & cum  
 illi hæc ista fræna temperantiæ cōtinentiæq; iniecer-  
 is; faciliorem animū ad res magnas gerendas ha-  
 bebis, qui ibi minimè valet, vbi libido totum occu-  
 pat. Quæ si nusquā apud te valuerit, facilè nos do-  
 cebis, ab excellenti eximiaq; tua virtute, progres-  
 sum ætatis expectari non oportere. Ages ergo in re-  
 gio viri fortis operat: quodq; ætas negauit, id sup-  
 plebit virtus tibi. Multorumq; exemplis tibi ad id  
 persuade, qui admodum adolescentes, tantas res  
 gesserunt, ut suum imperium auxerint, nomen or-  
 narint. Et ne infinita persequar: Vnus Alexander  
 Macedo tibi satis exēpli ad res magnas sit, qui ab  
 in eunte ætate, res maximas gerens, trigésimo ter-  
 tio anno, mortē obiit: deuictis iam Græcis: domitis  
 Persis: ac tota Asia subacta, ex quo iudicari potest  
 virtutē Regum in rebus gerendis plus posse, quàm  
 ætatem. Verū ad id, in quo fuit Alexander, iisdem  
 tu eas itineribus: fuit enim ille summa temperantia  
 libidinum adolescens, summaq; laborum toleran-  
 tia: atq; sub dio exercitationem sibi comparauerat:

*Alexander  
 ari contio-  
 nentia.*

nunquam siccus coenauit; nunquam nisi sudans accubuit; nunquam nisi siciens à coena surrexit; raro sub tecto, sæpè autè sub dio cubauit; lectulo libero, eoq: militari utebatur; ita, vt ante Babiloniam captam, mulier quid esset, nesciret. ita ille, cùm & nocturno & diurno tempore militans viueret, fortis & mirabilis hostibus, charus autè suis fuit. Nam cùm in re militari hæc duo summa sint, obedientia & perseverantia; non alio duci fidere milites illi magis, neq; durare, quàm Alexandro poterant; nec iniuria; videbant enim simul sudantem, algentè, ac laborantem Regem; commune gaudium illis fuit cum Rege, aliquo bono parto; communis vicissim dolor illo amisso. Tum verò si quid aduersi accidebat; videbant primum adesse, vltimum verò abesse in periculo Alexādrum: vigilare: plus metueret in metu prospiceret res difficiles cōsilio gereret integritate tueri, virtute verò conficere; vt meritò milites & obedire, & in eo ipso spem habere maximam vellent. Iam verò, quis hoc duce in bellis illis, quæ is gessit, acrimus non perseverasset? si enim bellum astate gerebatur, plus in sole arsit; si in hyeme, plus nive assit quàm potestremi militum, in laboribus item militariibus, in vigilijs, in fame, in siti, vt in exercitu, sic in his quoq; princeps Alexādes fuit.

Quod

Quod tum vel imprimis apparuit, cū per deserta  
 Syriæ, aridaq; loca, agmen duceret siti perditū. &  
 cū illi proficiscenti vtro quidam haultum aquæ  
 frigida offerret; ille præ le militibus siti iam enectis  
 illud obtulit, reclamante exercitu: Viuas vero, in-  
 quiunt, modo ipse Alexander: nō deerit tibi hic ex-  
 ercitus: quod si tu nobis peribis; exercitus hic vnā  
 interibit. Tanta erat perseverantia militū illorum,  
 vt foe lam mortem non recusarent, modō ab Ale-  
 xandro viuo non discederent. At hæc tanta mili-  
 tū perseverantia, nō aliō, vt vides fuit parca, quā  
 labore ducis; vt mirum iam non sit, Asiam ipsam  
 huic tam excellenti virtuti succubuisse. Contrarijs  
 enim rebus, Alexander aluit virtutem domi & vi-  
 ctoriam quasiuit foris. Vicit enim Persas opulens  
 tos, inopia: Græcos luxuriosos, cōtinentia: Indos  
 desides, vigilātia: Caucasum denique ipsum, deu-  
 cit siti, labore, atq; inedia. Sic ille obedientia, per-  
 severantiaq; militum, cū imperium vtroq; Ocea-  
 no terminasset; nō solū victor orbis terrarum fu-  
 it, sed etiam exemplum victoriosi Regibus est fa-  
 ctus: quem ego tibi ideo descriptum propono, vt  
 illius exemplo atas te ab his quæ magna concupi-  
 ueris, non deterreat: ex hoc enim Rege, discas re-  
 gna atque bella à Regibus, animi viribus magis  
 quā

*Victoriæ  
 Alexan-  
 dri ratio.*



quàm corporis administrari. Tu modò ad exemplum Alexandri, subduc corpus tuum libidini, illud què ut iam dixi in Russiam transfer, vbi algeas, esurias, ac sitias, ac vbi nò videas formas venustas, nò audias cantilenas, non odores vnguenta, non gustes delicata, non tangas impudica; sed ea quæ viri fortis & robusti Regis sunt, assiduè illic videas, tractes, ac in his sis. Ibi tu milites hilares ac tui amantes facies; corpora illorum exercebis, animos parabis onus belli ferre, ac tibi obedire, tecumq; durare velle consuefacies. Hostes etiam tui, cum audierint te hac ista continentia atque militia laude florere, abstinebunt à tuo, atq; item nostro; tuumq; nomè plus quàm arma metuent; vt ita gloriosus Rex in Polonia regnes, fama; vsque ad lydera notus fias tu modò sensum huius gloria iam nunc fideliter degustes. Ad eamq; hac ista via sapientia, iustitia, fortitudinis, atq; continentia contendas, quàm tibi hoc in scripto fideliter proposui. Noli quærere purpura aut bysso laudem apud homines, non inutilem potentiam, non inuidiosas opes, non cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam, anteferas veræ, graui, solidæq; gloria; quæ illa sit summa apud te ac postrema, vt Poloni natum te sibi atq; datum esse Regem gaudeant, utq; te charum habeant sal-

*Quibus  
rationi-  
bus Rex  
eandem  
quærat.*

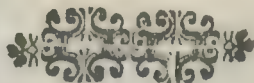
lutarem que

lutaremq; Reipub. esse arbitrentur. Cum hac gloria tu nihil comparandum putes: hanc omnibus opibus tuis præfer, vitaq; ipsa tueare: quam etiam ut consequaris, omnem vim ingenij, quæ sūma est in te, in hac ista meditatione consumes.

Scriptum etiam hoc meum benignè suscipies, illudq; leges: nec verò requiras ipsius scriptoris nomen, lat tibi sit fidelē subditum tibi tuum esse, qui hæc ad te miserit. quòd si tu talibus scriptis lætare, suppeditabit fortasse fides erga te nostra, si non maiora, vberiora certè quidem quàm hæc sunt: quæ ad te deinceps mittemus: tu interea benè vale, felixq; nobis regna.

*Conclusio  
operis.*

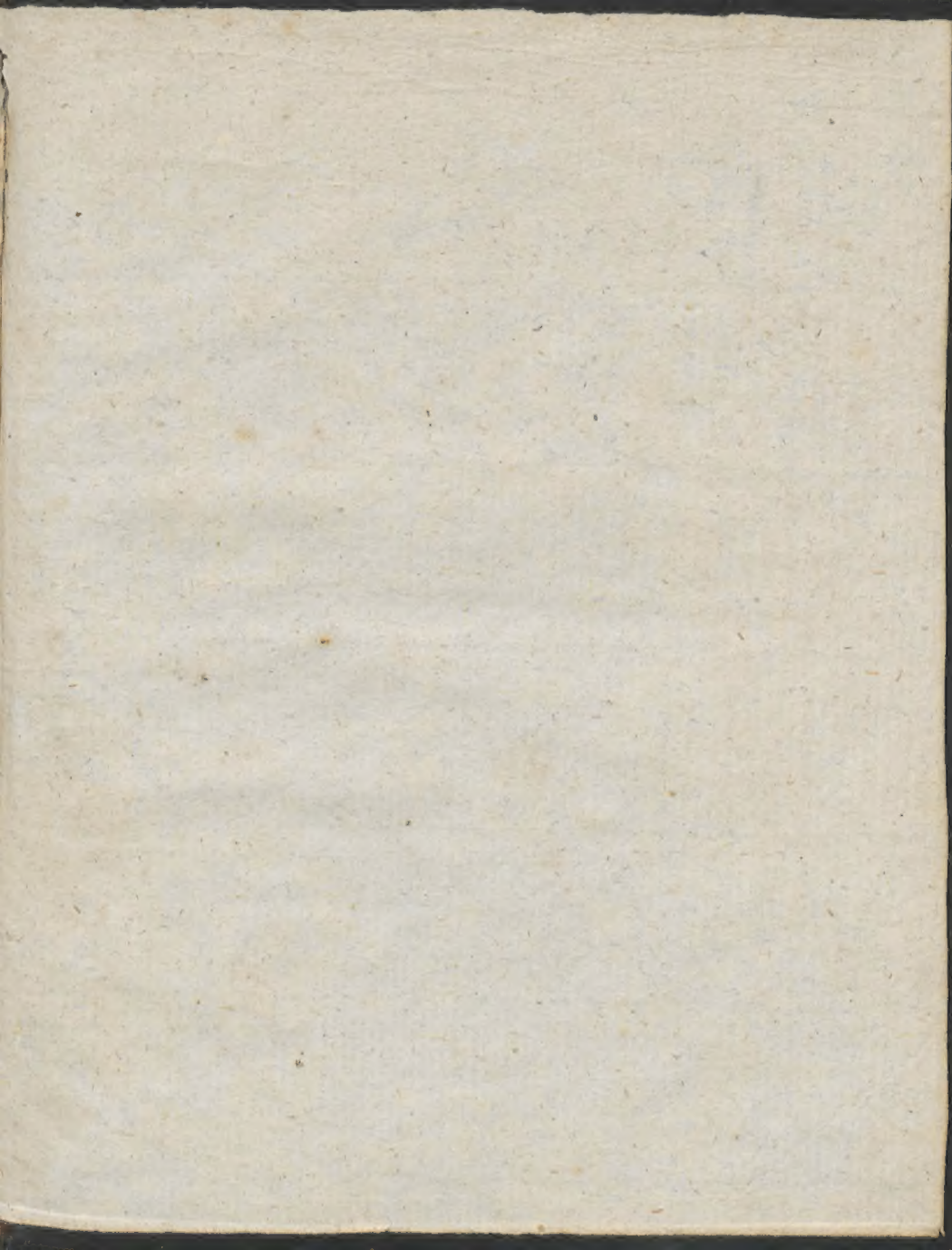
F I N I S.





152





9. 10. 11. 12. 13.

1255-7

7552  
2



